

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему «Стратегія кредитної діяльності банківського сектору економіки в сфері АПК на прикладі АТ КБ «ПРИВАТБАНК»

Виконала: студентка 2 курсу групи 8.0721
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та
страхування, освітня програма фінанси і кредит

В.І. Непомняща

Керівник д.е.н., проф., Череп А.В.

Рецензент к.е.н., проф., Кущик А.П.

Запоріжжя – 2022

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економічний
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування
Освітній рівень магістр
Спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування
Освітня програма фінанси і кредит

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____ А.П. Кущик

« ____ » _____ 2022 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Непомнящій Владиславі Ігорівні

1. Тема роботи: «Стратегія кредитної діяльності банківського сектору економіки в сфері АПК на прикладі АТ КБ «ПРИВАТБАНК»

керівник роботи: Череп Алла Василівна, д.е.н., професор
затверджені наказом ЗНУ від 09 червня 2022 р. № 642-с.

2. Строк подання студентом роботи: 14 листопада 2022 р.

3. Вихідні дані до роботи: дані фінансової звітності АТ КБ «ПриватБанк», Національний банк України, Міністерство аграрної політики та продовольства України, Міністерство економіки України, Міністерство фінансів України, а також монографічні дослідження та наукові статті вітчизняних і зарубіжних авторів.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): визначити основні види кредитування АПК, на які цілі надається кредитування та який стан надання банківських кредитів на сучасному етапі; розглянути державну допомогу в пільговому кредитуванні аграрного комплексу; провести дослідження кредитування сільськогосподарських підприємств АТ КБ «ПриватБанк»; розробити шляхи вдосконалення кредитної системи загалом.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): кваліфікаційна робота містить 11 рис., 21 табл.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Череп А.В., д.е.н., проф.	8.08.2022 р.	8.08.2022 р.
2	Череп А.В., д.е.н., проф.	13.09.2022 р.	13.09.2022 р.
3	Череп А.В., д.е.н., проф.	04.10.2022 р.	04.10.2022 р.

7. Дата видачі завдання: 05 липня 2021 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Складання бібліографії та вивчення літературних джерел	20.06.2022 р. – 30.07.2022 р.	виконано
2.	Виконання вступу	1.08.2022 р. – 07.08.2022 р.	виконано
3.	Виконання розділу 1	08.08.2022 р. – 12.09.2022 р.	виконано
4.	Виконання розділу 2	13.09.2022 р. – 3.10.2022 р.	виконано
5.	Виконання розділу 3	4.10.2022 р. – 17.10.2022 р.	виконано
6.	Формулювання висновків	18.10.2022 р. – 1.11.2022 р.	виконано
7.	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	1.11.2022 р. – 13.11.2022 р.	виконано
8.	Подання роботи на кафедру	14.11.2022 р.	виконано

Студент _____ В.І. Непомняца
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____ А.В. Череп
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ І.Ю. Кисільова
(підпис) (ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 110 с., 11 рис., 21 табл., 78 джерел, 2 додатки

Об'єктом дослідження є процеси формування, забезпечення та організації кредитування АПК в Україні в сучасних умовах.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні засади банківського кредитування сільськогосподарських підприємств на прикладі АТ КБ «ПриватБанк».

Метою роботи є аналіз банківських кредитів та особливості їх надання аграрним підприємствам на прикладі АТ КБ «ПриватБанк», та розробка шляхів вдосконалення надання банківських кредитів для АПК.

Завдання: 1) провести аналіз банківського кредитування АПК в Україні; 3) надати організаційно-економічну характеристику АТ КБ «ПриватБанк»; 4) розробити рекомендації щодо вдосконалення банківського кредитування в Україні.

Методи дослідження: системний, загальнонауковий, узагальнення, порівняльний, комплексний підхід, кількісний аналіз, графічний, абстрактно-логічний метод.

Одержані результати та їх новизна: 1) доведено необхідність державної допомоги в наданні кредитів для АПК; 2) розроблено рекомендації щодо покращення банківського кредитування АПК.

Практичне значення отриманих результатів. Проведене дослідження та отримані результати можна використати для покращення стану банківського кредитування аграрних підприємств в Україні.

КРЕДИТ, БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ, АПК, СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ ПІДПРИЄМСТВА, ДЕРЖАВНА ПРОГРАМА, ПІЛЬГОВЕ КРЕДИТУВАННЯ, МАЛИЙ ТА СЕРЕДНІЙ БІЗНЕС

SUMMARY

Qualifying work: 110 p., 11 fig., 21 tab., 2 annex, 78 references.

The object of the research is the processes of formation, provision and organization of crediting of agricultural industry in Ukraine in modern conditions.

The subject of the study is the theoretical and practical principles of bank lending to agricultural enterprises on the example of PrivatBank JSC.

The purpose of the work is the analysis of bank loans and the peculiarities of their provision to agricultural enterprises on the example of JSC CB "PrivatBank", and the development of ways to improve the provision of bank loans for the agricultural sector.

Tasks: 1) to conduct an analysis of bank lending to the agricultural sector in Ukraine; 2) show the banking mechanism and methods of crediting agricultural enterprises; 3) to monitor the state and sources of lending to the agricultural sector in Ukraine and to determine the role of state support in crediting farmers today; 4) to provide an organizational and economic description of JSC CB "PrivatBank"; 5) develop recommendations for improving bank lending in Ukraine.

Research methods: systematic, general scientific, generalization, comparative, complex approach, quantitative analysis, graphical, abstract-logical method.

The obtained results and their novelty: 1) the essence, forms, functions and features of providing bank credit to agricultural enterprises were investigated; 2) the need for state assistance in providing loans for the agricultural sector has been proven; 3) the positive impact of a large amount of lending to agricultural enterprises on the bank's loan portfolio is shown; 4) developed recommendations for the improvement of bank lending to the agricultural sector.

Practical significance of the obtained results. The conducted research and the obtained results can be used to improve the state of bank crediting of agricultural enterprises in Ukraine.

The results of the research will be useful both for bank managers and for representatives and managers of agrarian enterprises, since increasing the credit ratio will increase revenues to the budget and, as a result, significantly improve the financial condition and competitiveness of Ukraine.

LOAN, BANK LENDING, AGRICULTURE, AGRICULTURAL ENTERPRISES, STATE PROGRAM, PREFERRED LENDING, SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESS

ЗМІСТ

ВСТУП	8
1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	11
1.1 Теоретичні основи банківського кредиту	11
1.2 Сутність, форми та особливості процесу банківського кредитування аграрних підприємств	21
1.3 Характеристика банківського механізму та методів кредитування аграрних підприємств	27
2. АНАЛІЗ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРУ В УРАЇНІ	38
2.1 Моніторинг стану та джерел кредитування АПК в Україні	38
2.2 Державна підтримка кредитування банками аграрних підприємств в Україні	47
2.3 Організація кредитних відносин АТ КБ «ПриватБанк» з підприємствами аграрного сектору	63
3. ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ АПК	82
3.1 Проблеми кредитування аграрних підприємств в Україні	82
3.2 Залучення зарубіжного досвіду банківського кредитування підприємств АПК	85
3.3 Шляхи вдосконалення системи кредитування підприємств АПК	94
ВИСНОВКИ	100
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	104
ДОДАТКИ	111

ВСТУП

Актуальність теми. Кредитування відіграє важливу роль як в економіці країни, так і в житті людей загалом. Кредит є основним джерелом забезпечення виробничого процесу майже на кожному підприємстві. Також, він стимулює відтворювальні процеси в економіці. Завдяки наданим банківським кредитам, багато підприємців змогли почати власний бізнес, модернізувати виробництво, розширити підприємство, поповнити свої обігові кошти. Всі ці результати дуже допомагають підтримувати економіку України та робити її конкурентоспроможною.

Одним з основних секторів, який потребує кредитування, майже більше за всіх, є АПК. Через велику кількість ризиків, пов'язаних, як з сезонністю, так і з поточними ризиками, підприємці намагаються залучити якомога більше коштів, щоб розвивати підприємство, оновлювати обладнання або ремонтувати приміщення. Особливо сильно банківські кредити їм потрібні в період збиральних та посівних робіт. Так, як ця галузь має стратегічну значимість для держави, то всі покращення та розвиток аграрних підприємств значно відбиваються на державному бюджеті країни.

Для банків, кредитування також є не менш важливим, кредитні продукти становлять приблизно 50% всіх активів банку і забезпечують 2/3 усіх його доходів. Звісно, крім позитивних якостей існують і певні ризики, які банки намагаються обходити за допомогою застав, гарантій, повної перевірки як документації підприємств, так і реальність поставлених цілей.

Ефективна робота кредитування в країні банки забезпечують за допомогою великої кількості різних варіантів кредитування, з різними відсотковими ставками та цільовим призначенням. Головним завданням для банку є максимально забезпечити свій кредитний портфель, через кредитну діяльність, з найменшими ризиками для себе.

Актуальність даної теми підтверджується цікавістю та дослідженнями неї багатьма вченими: Доценком І. О., Владичиним У. В., Литвиненком Я. В.,

Вернеєм О.Є., Примосткою Л.О., Содомою Р. І., Воронковою А.А., Вовчак О. Д., Бугель Ю.В., Калашніковою Т.В., Коробовим М. Я., Ісаяном А.М. та іншими. У цих працях та у інших фахівців показуються проблеми щодо формування та моніторингу кредитного портфелю, класифікації кредитів, способи їх надані, на які цілі можуть надаватися банківські кредити, ризики пов'язані з наданням кредитів та багато інших важливих тем. Через нестабільну ситуацію в Україні, існує значна потреба в розгляді деталей щодо надання кредитів і вимог до позичальників.

Мета і завдання дослідження. Головною метою є аналіз банківських кредитів та особливості їх надання аграрним підприємствам на прикладі АТ КБ «ПриватБанк», та розробка шляхів вдосконалення надання банківських кредитів для АПК.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання:

- дослідити теоретичні основи банківського кредиту, та кредитування загалом, визначити його функції, форми та особливості;
- показати банківський механізм та методи кредитування сільськогосподарських підприємств;
- провести моніторинг стану та джерел кредитування АПК в Україні та визначити роль державної підтримки в кредитування аграріїв на сьогодні;
- надати організаційно-економічну характеристику АТ КБ «ПриватБанк»;
- визначити проблематику кредитування сільськогосподарських підприємств, та розглянути зарубіжний досвід;
- розробити рекомендації щодо вдосконалення банківського кредитування в Україні.

Об'єктом дослідження є процеси формування, забезпечення та організації кредитування АПК в Україні в сучасних умовах.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні засади банківського кредитування сільськогосподарських підприємств на прикладі АТ КБ «ПриватБанк».

Методи дослідження. Для вирішення поставлених в роботі завдань були взяті наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, також використані такі методи дослідження: узагальнення та загальнонауковий (для розкриття теоретичних основ формування банківського кредиту та механізмів його надання); статистичні та методи порівняння (для загальної статистики показників за останні роки); також порівняння проводилось за допомогою показників абсолютного та відносного відхилення; графічний метод був використаний у другій частині для більш наглядного розуміння змін показників; абстрактно-логічний метод використано при формуванні загальних висновків та рекомендації по даній темі.

Використані законодавчо-нормативні та теоретичні джерела. Використані дослідження науковців, закон «Про банки і банківську діяльність : Закон України від 12.12.2008 р. зі змінами та доповненнями» та Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV // Відомості ВРУ.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в:

- досліджено сутність, форми, функції та особливості надання банківського кредитування аграрним підприємствам;
- доведено необхідність державної допомоги в наданні кредитів для АПК;
- показано позитивний вплив великої кількості кредитування сільськогосподарських підприємств на кредитний портфель банку;
- удосконалено систему надання банківських кредитів, через збільшення державної допомоги та більш жорстких мір при укладенні договору з позичальником.

Практичне значення отриманих результатів. Проведене дослідження та отримані результати є основою для покращення стану банківського кредитування аграрних підприємств в Україні.

Публікації. Основні результати досліджень опубліковані у вигляді 1 тез на тему і 1 статті.

1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

1.1 Теоретичні основи банківського кредиту

Банківська система грає важливу роль в національній економіці країни. Банківські установи є рушійною силою у розвитку економіки та ринкових перетворень. Завдання банківського сектору – забезпечення фінансовими ресурсами фізичних та юридичних осіб для проведення безперебійного виробничого процесу.

Всі процеси взаємовідносин між клієнтами та самим банком ґрунтуються на договірних та добровільних засадах, здійснюється на платній основі і включають: зберігання коштів на депозитах, відкриття та ведення рахунків у банках, отримання та погашення кредитів, сплата відсотків по кредитах та інші корисні функції, які допомагають в сучасному світі.

Різні науковці трактують визначення кредиту по різному (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 — Трактування сутності категорії «кредит» різними науковцями

Науковець	Формулювання	Трактування
Н. Самсонов	Кредит – це форма руху позичкового капіталу, грошових коштів, які були надані у позичку за певний процент на умовах повернення і при задоволенні потреб позичальника.	Форма руху позичкового капіталу
Б. Луців	Економічні відносини між суб'єктами ринку щодо перерозподілу вартості на засадах повернення, платності та строковості.	Економічні відносини
С. Мочерний	Рух позичкового капіталу, який здійснюється на засадах строковості, повернення та платності.	Форма руху капіталу
С. Глуценко	Кредит є перерозподілом вартості оснований на засадах зворотності, строковості та платності між суб'єктами економіки.	Форма перерозподілу вартості коштів
М. Савлук	Економічні відносини між державою, фізичними і юридичними особами щодо перерозподілу вартості на умовах повернення та за умови виплати відсотків.	Економічні відносини

Джерело: сформовано автором на основі [1 - 5]

Підсумовуючи всі вище перелічені визначення, можна зробити висновок. Кредит є досить широким і багатограним поняттям, має безліч трактувань і досліджується з різних сторін різними науковцями [6].

Кредитування суб'єктів господарювання є основною функцією банків як спеціалізованих кредитних установ. Кредит- це певна форма, яка забезпечує необхідними ресурсами суб'єкти господарювання, які необхідні для їх діяльності, на умовах задоволення потреб позичальника, а саме на засадах повернення, строковості та платності.

Кредит має такі функції – перерозподільну, емісійну та контрольну [6].

Перерозподільча функція кредиту полягає у мобілізації та перерозподілі тимчасово вільних коштів суб'єкта господарювання на умовах повернення та платності.

Емісійна функція полягає в створенні додаткових засобів для платежу за рахунок наданого кредиту.

Контрольна функція кредиту полягає в постійному відслідковуванні дотримання умов та принципів кредиту з боку позичальника, що стимулює процеси розширення відтворення та ефективності використання коштів.

Метою кредитування є:

- для кредитора – отримання прибутку у вигляді відсотку за користування кредитними ресурсами;
- для позичальника – певне тимчасове задоволення власних потреб у додаткових фінансових ресурсах [7].

Кредитор є юридична або фізична особа, яка є суб'єктом кредитних відносин, надає у позику вільні кошти іншому суб'єкту господарювання у тимчасове користування.

Позичальник – юридична, фізична особа або держава, яка виступає суб'єктом кредитних відносин, отримує у тимчасове користування кошти за умов повернення в установленний строк та оплату.

Об'єктом банківського кредиту виступає грошовий капітал, який приймає форму позичкового капіталу.

Також, існують такі ключові аспекти сучасної теорії кредиту:

- кредит є необхідним джерелом відтворення;
- завдання кредиту зробити поштовх для виникнення прибутку;
- кредит є ресурсом прибуткового функціонування, для обох сторін – учасників;
  - ціллю кредитора та позичальника є зменшення рівня ризиків при наданні на отриманні кредиту;
  - ефективність кредиту залежить від правильної оцінки потреби в фінансових ресурсах [8, с. 37]

Існують такі форми кредиту: споживчий, банківський, комерційний, державний та міжнародний.

На сьогоднішній день, найбільш розповсюдженим різновидом кредиту є саме банківський кредит.

Згідно з Законом України «Про банки і банківську діяльність» банківським кредитом є будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошей, будь-яка гарантія, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання щодо сплати процентів та інших зборів із такої суми [9].

Тобто, банківський кредит являє собою суму тимчасово вільних грошових коштів, які є у банку, які він надає чи зобов'язується надати позичальнику на певний строк у користування, на умовах належного забезпечення, вчасного повернення, повної оплати та цільового використання [10].

Сучасний ринок важко уявити без банківського кредитування всіх суб'єктів господарювання, воно грає значну роль в розвитку компаній, дає йому можливість для розширення, вдосконалення та багато іншого. Розглянемо принципи роботи банків (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 — Принципи організації кредитної роботи комерційного банку

Принципи	Характеристика принципів
Строковість	Фінансові ресурси надаються позичальнику на певний строк, в кінці якого кошти мають бути повернені.
Поверненість	Кошти повинні обов'язково бути повернені в певний час.
Платність	Кредити видаються за певну плату, відсоток, його розмір повинен покривати на вилучення грошей з банку, ведення банківської справи та отримання певного доходу.
Забезпеченість	Захищає банк у разі неспроможності позичальники повернути надану у суму.
Цільовий характер використання	Передбачає використання наданих коштів на певні цілі, які прописані у кредитному договорі.

Джерело: сформовано автором на основі [11, с. 124]

Дотримання приведених вище принципів є дуже важливим, від цього залежить ефективність кредитних операцій банку та можливість надавати їх і в подальшому. Наприклад, дотримання принципу строковості дає банкам змогу і надалі надавати позички іншим позичальникам, бо повернені кошти, що передбачаються даним принципом, є одним з джерел кредитування [12, с. 95].

Банківські кредити охоплюють всі галузі господарського життя суспільства, це і кредити на поточне фінансування, інвестиційну діяльність, забезпечення потреб підприємств в обігових коштах, допомога при збільшенні або модернізації компаній, також, кредитування може виділятися на поточні потреби населення.

Банківськими установами кредити надаються при виконанні таких умов:

- 1) необхідне цільове фінансування проекту або операції, проведення експертизи яка підтвердить достатню прибутковість, при урахуванні кризи, або інших чинників які можуть мати негативний вплив;
- 2) проведення банком всебічного аналізу позичальника, свідчить про його кредитоспроможність, рентабельність, ліквідність та фінансову стабільність;
- 3) відбувається дотримання всіх принципів кредитування;
- 4) сума кредиту, яка надається, не більша кількості мобілізованих та придбаних кредитних ресурсів;

5) відбувається дотримання нормативів НБУ по регулюванню кредитної діяльності;

б) в більшості випадках рішення про надання кредиту приймається колегіально (кредитним комітетом банку чи кредитною комісією філії банку [13, с. 54].

В Україні прийнята така система банківського кредитування:

– Ліберальна – клієнт має можливість обрати собі будь-який банк який буде підходити йому по обслуговуванню, перспективам розвитку та ін.

– Договірна – всі питання які виникають між позичальником і банком вирішуються у договірній формі і з врахуванням чинного законодавства.

– Комерційна – банк здійснює всі операції за рахунок власних та запозичених коштів, тому може ними розпоряджатися за власним розсудом [14, с. 78].

Система кредитування в Україні є багатоваріантною, що дає змогу задовільнити всі потреби суб'єктів кредитних відносин, але все одно загальні принципи кредитування залишилися. До них можна віднести: принцип обов'язкового повернення суми кредиту в визначений договором термін, принцип строковості означає що позичка має бути повернена строго в строк, принцип платності потребує не лише повернення самого кредиту, а й виплата визначених відсотків по ньому.

Також, одними з основних принципів банківського кредитування є принцип забезпеченості кредиту, це коли банк має право на захист своїх інтересів, недопущення збитків від неповернення боргу через неплатоспроможність позичальника, та принцип цільового використання, означає що кредит має бути використаний лише за призначенням, яке обговорюється заздалегідь [15, с. 196].

Всі вище наведені принципи допомагають значно підвищити ефективність кредитних операцій, дохідність, забезпечити собі стійкість та стабільність, що зберігає інтереси інвесторів та вкладників банку.

Кредити можуть надаватися на здійснення заходів, які пов'язані з:

- розвитком поточної виробничої діяльності підприємства та його товарообігу;
- експортно-імпортними операціями позичальника;
- задоволенням споживчих потреб;
- інші потреби для функціонування господарської діяльності [16, с. 194-196].

Забороняється використання кредиту на :

- покриття збитків;
- конвертування національної валюти в іншу;
- викуп державного майна;
- використання в цілях заборонених договором [16, с. 194-196].

За строками надання виділяють строковий кредит, коли термін зазначений в кредитному договорі; короткостроковий, термін користування до одного року; середньострокові, термін користування від одного до трьох років; довгострокові, термін користування понад три роки [17].

Виходячи з вищевикладеної інформації, більшість кредитів українських банків є короткостроковими, що пояснюється складною економічною ситуацією, нестабільністю політичної ситуації тощо. Певне зростання обсягу довгострокових банківських вкладень, свідчить про появу довіри банкірів до національної економіки та є позитивною динамікою.

Позики, надані банком на невизначений термін, так звані позички до запитання, класифікуються як безстрокові позички. Позичальник зобов'язаний погасити такий кредит на першу вимогу банку. Якщо банк вимагає погашення, кредит погашає сам позичальник.

Позики, якими минув термін погашення кредитного договору, вважаються простроченими. Такі кредити вважаються проблемними і потребують додаткової роботи з їхнього повернення, тобто компенсації.

Пролонгація — це відстрочка дати виплати боргу (а іноді й відсотків щодо нього) на певний термін. Банки найчастіше вдаються до пролонгації у випадках, коли позичальник неспроможна виконати свої зобов'язання з обставин, близьких

до форс-мажорним. У таких випадках погашення кредиту оформляється додатковою угодою до основного кредитного договору та супроводжується, як правило, визначенням вищої процентної ставки [18, с. 35].

Відповідно до видів забезпечення виділяють кредити:

– Забезпечені заставою – позичальник або третя особа передає в заставу банку майно, майнові права, цінні папери та інші речі які можуть бути предметом застави та забезпечує виконання зобов'язань відповідно до законодавства України.

– Гарантовані – виражене в юридичній формі зобов'язання гаранта (поручителя) відшкодувати фактичні збитки, завдані банку в разі прямого порушення позичальником умов кредитного договору.

– Бланкові – беззаставний кредит, наданий банком у межах власного капіталу, де процентна ставка може бути збільшена надійним позичальником. Першокласним позичальникам можуть надаватися короткострокові кредити [19, с. 47].

На сьогоднішній день, найбільш розповсюдженою є система надання кредитів які забезпечені заставою, вибір робиться на користь них, через нестабільну економікою в Україні та великим спектром ризиків.

Також, в банківській практиці існують такі основні методи кредитування: разовий кредит, кредитна лінія, револьверний кредит, контокорент та овердрафт [20, с. 105].

Разовий кредит представляє собою один з найдавніших способів кредитування. За цим методом кредитні кошти перераховуються на спеціальний позичковий рахунок, а потім списуються на поточний рахунок позичальника або його контрагента. Платежі за кредитом здійснюються шляхом перерахування грошових коштів з поточного рахунку позичальника (якщо позичальник – юридична особа) або в касу банку (позичальник – фізична особа) на позичковий рахунок. Такі погашення можуть бути одноразовими або періодичними в залежності від умов кредитного договору [20, с. 105].

Кредитна лінія – гарантоване законом зобов'язання банку надати кредит позичальнику в узгоджений термін в межах договірної ліміту.

За формою кредитна лінія – письмова угода між банком і позичальником, яка визначає термін та умови майбутнього кредитування [20, с. 105].

Однією з особливостей лінії кредитного фінансування є те, що вона не є абсолютно обов'язковим договором. Банк може, наприклад, розірвати договір у будь-який час, якщо визнає, що фінансовий стан клієнта значно погіршився та є сумніви щодо його здатності виконувати умови договору. Позичальник має право повністю або частково відмовитися від використання кредитної лінії. Зазвичай кредитні лінії відкриваються на термін до одного року.

Револьверний кредит – кредит, який може бути використаний повністю або частково, надається в межах кредитного ліміту встановленого банком для клієнта, і поновлений у міру погашення раніше наданого кредиту [21, с. 420].

Термін таких кредитів зазвичай більше одного року. Повернувши певну частину боргу, позичальник може отримати нову позику в межах і на термін визначених договором. Часто револьверні кредити можуть бути переглянуті з точки зору терміну погашення.

Контокорент – спосіб кредитування, при якому банк відкриває клієнту один контокорентний рахунок (в даному випадку розрахунковий рахунок закривається), за яким здійснюються всі розрахунково-кредитні операції: за дебетом показані виплати які доручив клієнт і отримані банківські позички, за кредитом відображаються грошові надходження клієнту або внесені їм кошти. Кредитовий сальдо на рахунку вказує на те, чи має клієнт власні кошти, якщо так, то стосовно банку він є кредитором, а дебетове сальдо свідчить про участь в обороті банківського кредиту [21, с. 420].

Отже, контокорентний кредит – це встановлена банком кредитна лінія (ліміт), якою клієнт може скористатися у разі необхідності. Кредитний ліміт кожного позичальника визначається індивідуально і залежить від його фінансового стану, обігових коштів, масштабів і репутації промислової та комерційної діяльності.

Овердрафт – метод кредитування, за якого банк здійснює платежі за клієнта у межах певного ліміту, на суму, яка перевищує залишок коштів клієнта на його поточному рахунку, результатом цього є виникнення дебетового сальдо, воно відбиває суму заборгованості клієнта перед банком. Такі кредити зазвичай носять короткостроковий характер, і завдяки ним клієнти здійснюють поточні платежі, які тимчасово перевищують суму на поточному рахунку [21, с. 420].

Існує класифікація відповідно до кількості кредиторів, які беруть участь у проекті, виділяють:

- надані одним банком;
- консорціальні кредити;
- паралельні [22, с. 420].

Найбільш поширеними є позички надані саме одним банком.

Консорціальні кредити надаються консорціумом банків, причому один із банків виконує роль менеджера проекту: збирає необхідну інформацію, веде переговори, визначає участь осіб, які беруть участь у проекті, укладає кредитний договір з клієнтами та веде управління видачею та поверненням позички. Банк-менеджер також здійснює розподіл відсотків.

Паралельне кредитування вимагає участі кількох банків. Тут різні банки надають позики одному і тому ж позичальнику, але на погоджених умовах.

Існують такі етапи для отримання банківського кредиту:

- 1) одержання і розгляд кредитної заяви та інтерв'ю з майбутнім позичальником.
- 2) комплексна оцінка кредитоспроможності позичальника.
- 3) підготовка кредитного договору та його підписання.
- 4) контроль за виконанням умов кредитного договору і погашення кредиту [23, с. 342].

Ефективність кредитної політики банку визначається одним із трьох видів кредитної політики:

- 1) консервативний (обережний), частка кредитної діяльності в загальній сумі робочих активів банку не перевищує 30%, що гарантує прибуток банку за

рахунок активної діяльності з низьким рівнем ризику. Але в цьому випадку банк втрачає значну частину фінансового ринку. Таке співвідношення між кредитами та робочими активами більше підходить для новоствореного банку, який не має достатнього досвіду кредитування;

2) кредитна політика банку поміркована, з часткою кредитів в робочих активах в межах 30-50%. Така політика характерна для стабільних і надійних банків з достатнім досвідом кредитування;

3) кредитна політика банку, де частка кредитів перевищує 50 відсотків робочих коштів, є агресивною. Це можна виправдати лише надприбутками і не може тривати довго. Слід пам'ятати, що чим більша частка кредитів в робочих активах та чим довше вони існують, тим вище рівень ризику [24, с. 143].

Прибутковість будь-якої фінансово-кредитної установи залежить від рівня позичкового відсотку. Відсотки за кредит є одним із найважливіших джерел прибутку комерційних банків. Він повинен покривати не тільки максимальну вартість кредиту (особливо витрати на залучення капіталу самим банком), але й містити цільовий прибуток [25, с. 158].

Відповідно до Господарського кодексу України (ст. 346) кредит надається банком під певний відсоток, причому відсоткова ставка не може бути нижчою за відсоткову ставку за кредитами, які бере сам банк, і відсоткову ставку, що виплачується ним по депозитах [26].

Основою процесу визначення плати за надання фінансових ресурсів позичальнику є створення виваженої цінової політики банку. Політика ціноутворення на кредитні послуги містить основи встановлення процентної ставки за кредитами, тарифи, комісії, винагороди, знижки. Фіксована відсоткова ставка за кредитом затверджується тарифним комітетом банку, після аналізу співвідношення вартості обслуговування та конкурентоспроможності фіксованого тарифу на ринку необхідно вирішити наступні два питання.

– по-перше, покрити всі витрати за рахунок процентних витрат і отримати належний прибуток;

– по-друге, встановити таку відсоткову ставку, щоб клієнти (позичальники) були готові отримати кредит саме у цьому банку [25, с. 158].

1.2 Сутність, форми та особливості процесу банківського кредитування аграрних підприємств

Сільське господарство є невід'ємною частиною економіки майже всіх країн і світової економіки. Аграрно-промислова галузь, України, з ключовою частиною часе сільським господарством, виокремлюється утворюючою складовою системно національної економіки, генерує продовольчу та, в певних межах, економічну, енергетичну та екологічну безпеку. Також, вона формує розвиток галузей національної економіки, які є технологічно поєднані між собою та створює сприятливі соціально-економічні умови для розвитку сільського господарства.

На сьогоднішній день, економіку України не можна назвати стабільною, це досить сильно відображається на АПК, тому існує певна концепція Державної програми цільового розвитку даного сектору, яка допомагає розвивати банківське кредитування АПК. Це є необхідним через те, що аграрно-промислова галузь є надійним джерелом постійних надходжень до бюджету, допомагає вирішувати питання продовольчої безпеки та має сильний виробничо-економічний потенціал, який необхідний для розвитку сільського господарства в країні.

Хоч дана галузь і має стратегічну важливість для країни загалом, але серед приватних інвесторів ця галузь є не дуже привабливою. Це можна пояснити тим, що сільське господарство є сезонним, також має багато ризиків, такі як природні умови, або катаклізми, також відсутність ліквідності застави та інші сільськогосподарські ризики. Також, підприємства даного сектору мають високий рівень невизначеності, що додає йому мінусів.

Калашнікова Т. В. каже про те, що: «недоступність фінансових послуг банків для малих і середніх підприємств, відсутність позитивної кредитної історії, незадовільний фінансовий стан самих підприємств, не має достатнього забезпечення кредиту, яке потребує банк, це все в деяких випадках просто унеможлиблює отримання банківського кредиту. Існуючий мораторій на іпотеку земель для ведення сільського господарства уповільнює розвиток кредитного забезпечення підприємства. Також, велике значення для даної галузі має державно підтримка, але, нажаль, її механізм є малоефективним і не задовольняє всі потреби аграріїв» [27, с. 29].

Поняття банківське кредитування аграрних підприємств досліджували багато науковців, наприклад, Рогов В. Г. звернув увагу на те, що: «банківська система постійно намагається розвивати механізм кредитування аграрних підприємств, що допомагає останнім в їх розвитку та вдосконаленні. Об'єктивна необхідність кредитування аграрної галузі пов'язана з особливостями сільськогосподарського виробництва, значними відхиленнями в потребах обігових коштів та нерівномірності їх руху» [28, с. 194].

Коробков М. Я. під банківським кредитування АПК розуміє: «певні економічні відносини з метою забезпечення аграрних підприємств пріоритетним джерелом фінансування на умовах зворотності, платності, забезпеченості, строковості та цільовим використанням, що супроводжується певними особливостями які притаманні саме цій галузі» [29, с. 215].

Кредитуванні сільськогосподарських товаровиробників виділяють трьох рівноправних учасників процесу кредитування: позичальника, регулятора та потенційних кредиторів. Рівноправність цих суб'єктів кредитування полягає в однаковій відповідальності за кінцевий результат кредитування та неможливості здійснення повноцінного кредитного процесу без участі всіх сторін. Дамо коротку характеристику суб'єктів кредитування.

Позичальники – підприємства різних форм власності, які виробляють сільськогосподарську продукцію [30].

Регулятор. Найважливішим моментом у визначенні регулятора автори вважають закріплення за державою як безпосереднього учасника кредитування. У сучасних умовах процеси фінансування сільського господарства, як правило, не обходяться без прямої чи опосередкованої участі держави, що підкреслює особливе економічне та соціальне значення аграрного кредитування [31].

Потенційний кредитор. Кредиторами можуть виступати кредитні установи, в тому числі комерційні банки. Проте з усіх кредитних організацій тільки банки мають кошти, необхідні для кредитування, і великий досвід його організації на основі надання банківських кредитних продуктів. Такий стан справ є наслідком ролі банків як фінансових посередників із залучення та перерозподілу тимчасово вільних фінансових ресурсів, які держава використовує при включенні банків до механізму пільгового кредитування, тим самим частково вирішуючи проблему обмеженості фінансових ресурсів [31].

Аграрні підприємства мають певні специфічні особливості:

- сільське господарство, на відміну від промислової галузі має не 3, а 4 ресурси для існування: основний і оборотний капітал, робоча сила та земля, зазначимо, що земля тут виступає головним засобом виробництва, на відміну від інших галузей;
- відносна іммобільність ресурсів, що означає, що дана галузь не бере повної участі у формуванні середньої норми прибутку між галузями;
- високі ризики, через тісний зв'язок між економічними та природними процесами відтворення;
- високий рівень залежності від ґрунтово-кліматичних умов, що сильно впливає на результати господарської діяльності підприємств і, як наслідок, має істотну диференціацію рівнів їх економічного розвитку;
- сезонність виробництва, що викликає не співпадіння робочого періоду з періодом виробництва, тобто нерівномірне використання, техніки, робочої сили, та не постійний прибуток [32, с. 220].

Розглянемо як трактують різні науковці поняття агропромисловий комплекс (табл. 1.3).

Таблиця 1.3 — Трактування різними науковцями сутності поняття агропромисловий комплекс

Науковець	Поняття
Швайко Л. А.	Найбільший міжгалузевий комплекс, що поєднує кілька галузей економіки, орієнтований на виробництво та переробку сільськогосподарської сировини і отримання з неї продукції для подальшого продажу. На його думку, АПК – це певна сукупність галузей економіки країни, які включають в себе саме сільське господарство і галузі промисловості, які тісно пов'язані з сільськогосподарським виробництвом, завдання який здійснювати перевезення, зберігання, переробку продукції, доставляти її споживачу, також, забезпечення самого сільського господарства для роботи технікою, хімікатами, добривами та самим обслуговуванням сільськогосподарського виробництва.
Климко Г. Н.	АПК – це вертикально інтегрована та скоординована сукупність галузей і підприємств, які займаються виробництвом продовольства, продуктів, їх зберіганням, переробкою та доставкою до споживача.
Чухно А. А.	АПК, це не просто сукупність галузей і окремих підприємств, його формування є загальнонаціональною, а в деяких випадках і міжнародною координацією виробництва та реалізації продукції, в першу чергу продовольства та товарів, які мають прямий зв'язок з сільським господарством.
Дадашев Б. А.	АПК при використанні своїх головних функцій має науково обґрунтовану структуру з 3 сферами, це виробництво засобів виробництва та техніки для сільського господарства; саме сільське господарство та галузі які займаються заготівлею, транспортуванням, переробкою продукції і доставкою її до споживача.

Джерело: сформовано автором на основі [33-35]

Тобто, з висловлень вище наведених науковців, можна зробити висновок, що АПК – це найбільший міжгалузевий комплекс, який поєднує в собі сукупність певних галузей та підприємств, його мета полягає в забезпеченні сільського господарства необхідними засобами виробництва та технікою, виробництво самого товару, транспортування та переробка продукції, і завершальним етапом йде вже доведення продукції до самого споживача. З усіх вищенаведених визначень, можна зробити висновок, стосовно банківського кредитування АПК.

Банківське кредитування АПК займається забезпеченням підприємств АПК джерелами для їх функціонування на основі економічних відносин за умов платності, поворотності, забезпеченості, строковості, цільового використання та диференційованості, при взятті до уваги специфічних особливостей підприємств даного сектору [32, с. 198].

Для кращого розуміння ролі банків у аграрному кредитуванні звернемося до економічних і соціальних функцій, які вони виконують. Соціальні функції тісно пов'язані з економічними і представляють особливий інтерес у світлі кредитування такої соціально важливої сфери, як сільське господарство, та участі держави в цьому процесі. Автори вважають, що банки виконують дві складні синтетичні функції:

– забезпечувати суб'єктів господарювання грошовими коштами, необхідними для поточних розрахунків і платежів, а також для економічного розвитку;

– забезпечення суб'єктів господарювання специфічними банківськими продуктами [32, с. 175].

Наведені вище функції дають змогу зробити висновок про те, що діяльність банку невіддільна від його клієнтів, якими є суспільство. Діяльність Банку полягає у задоволенні фінансових потреб клієнтів, які є не лише фінансовими, а й соціальними. Задоволення потреб клієнтів здійснюється шляхом надання кінцевого результату діяльності банку – банківського продукту. Виходячи з цього, діяльність банку можна розглядати не тільки як економічну, а й як соціальну. У разі обслуговування банком сільськогосподарських підприємств соціальна спрямованість його діяльності значно посилюється. Кредитний продукт, який надає банк у цій ситуації, відповідає як фінансовій потребі конкретного сільськогосподарського товаровиробника, так і суспільній потребі розвитку сільського господарства в цілому.

При банківському кредитуванні сільського господарства держава виступає додатковим гарантом прийнятних умов кредитування для клієнта. Розширення захисної функції проявляється у захисті інтересів не лише клієнтів, а й держави, що проявляється у перевірці дотримання позичальником вимог щодо надання пільгових кредитів.

Регулятивно-поведінкова функція проявляється в можливості впливу на поведінку позичальника за допомогою банківського продукту, що має певні параметри. Зокрема, встановлення вимог до підприємств, які претендують на

пільгове кредитування, може розширити коло таких підприємств, сприяючи вирішенню соціальних проблем держави. Очевидно, що лише збіг інтересів усіх суб'єктів кредитних відносин (виражених у термінах банківського продукту) може наблизити банк до найбільш повного виконання його соціальних функцій [36, с. 210].

Функцію соціального ліфта зазвичай трактують як доступність банківських продуктів для фізичної особи з метою підвищення її освітнього рівня. Підвищення рівня освіти та кваліфікації кадрів у сільській місцевості дозволяє вирішити проблему кадрового голоду в сільському господарстві. Існує пряма залежність суми кредиту від рівня доходу позичальника, що дозволяє розширити трактування функції. Збільшення доходів сільськогосподарських підприємств, що кредитуються, призведе до підвищення рівня доходів працівників, а отже, доступності кредитних продуктів банку та освітніх послуг для них [36, с. 210].

При умові, якщо буде отримано кредит для розширення виробництва найбільш рентабельної продукції, товарним працівником підприємства, то банк буде зацікавлений у наданні клієнту кредиту, при умові, що завдяки отриманим кредитним коштам, підприємство зможе сплатити кредит і відсотки по ньому.

Найбільше, аграрні підприємства потребують коштів на початку сезону, тобто, в період весняно-польових робіт, після закінчення сезону потреба в додаткових коштах значно падає. Дані ресурси можуть бути взяті з власних коштів, які вилучені з обігу на тривалий період часу, або ж банківських кредитів. При створенні сприятливих умов для отримання кредитів, саме у період збільшення потреб, даний сектор зможе отримати більше позитивних результатів у своїй діяльності. Своєчасне кредитування є однією з головних складових успіху виробничого процесу, а затримки в даному процесі можуть призвести до повного зриву виробничого процесу та великим втратам.

Звісно, банки повинні бути впевнені в можливості позичальника повернути кошти, бо це великий ризик, через нестабільність даної галузі, через погодні умови та інші складності. Проте, деякі підприємства можуть займатися

декількома видами діяльності, в такому випадку, варто оцінювати рентабельність виробництва у позичальника по кожному виду сільськогосподарської продукції окремо.

Кредитну система потребує постійного оновлення та адаптації до умов сільського господарства, до цього можна віднести встановлення адекватних процентних ставок по кредиту та термін для його погашення. Це є важливим, так як, аграрне виробництво має багато особливостей і все виконується сезонно та в конкретні строки, через це, також важлива реальність вимог з повернення кредиту [37, с. 66].

Отже, підсумовуючи вищесказане можна сказати, що аграрні підприємства є стратегічно важливою галуззю в Україні на сучасному етапі, що забезпечує продуктову безпеку країни. Ця галузь дуже залежить від кількості вкладених в неї коштів. На сьогодні, єдиним варіантом для отримання коштів аграрним підприємствам, це є отримання саме банківських кредитів. За допомогою даних вливань, відбувається збалансування потреб в капіталі підприємства з наявними в них власними коштами.

1.3 Характеристика банківського механізму та методів кредитування аграрних підприємств

Характер взаємовідносин між кредиторами та позичальниками та алгоритм взаємодій, створений законами та правовою системою, що регулюють банківську діяльність, визначають специфіку організації та економічну спрямованість колективної та індивідуальної діяльності кредитних установ [38, с. 17]. Реалізація кредитних відносин між позичальником і кредитором передбачає документально підтверджену гарантію у вигляді відповідного кредитного договору, в якому перераховуються всі зобов'язання та відображаються зобов'язання обох сторін – банку, як кредитора та сільськогосподарського підприємства, як позичальника, який зобов'язаний

повернути суму позикового капіталу у визначеному розмірі та у визначений строк.

Кредитні відносини в аграрному секторі економіки представляють собою інституційну систему взаємодії між банками та сільськогосподарськими підприємствами, функціонування якої спрямоване на зниження трансакційних витрат, таких як витрати на укладення договору, визначення та захист витрат на права власності [39, с. 315]. Слід зазначити, що реалізація кредитних відносин здійснюється через кредитний механізм.

Основною метою кредитного механізму є організація кредитного процесу, який набуває конкретної цільової спрямованості щодо кредитної діяльності; кредитному механізмі включає не тільки кредитний процес, але й діяльність органів управління, що представляють державу та її організації, впливає на реалізацію кредитних відносин за допомогою економічних і управлінських методів і стимулів; від повного задоволення економічних інтересів суб'єктів кредитних відносин залежить ефективне функціонування кредитного механізму, який регулює засоби, важелі та інструменти впливу на кредитний процес; для забезпечення реалізації кредитного процесу кредитний механізм включає регулюючу діяльність, спрямовану на адаптацію до швидкозмінних економічних умов [40, с. 56] .

Механізм надання банківських кредитів сільськогосподарським підприємствам є формою реалізації кредитних процедур, що самостійно реалізуються кожним комерційним банком на основі встановленої кредитної політики, ефективність якої визначається пересіченням економічних інтересів кредиторів і позичальників, як результат досягнення кінцевої мети кожного суб'єкта кредитних відносин: для позичальника – підвищення ефективності (прибутку) підприємницької діяльності за рахунок залучених ресурсів, для кредитора – отримувати прибуток від кредитної діяльності, не втрачаючи потенційних майбутніх клієнтів [41, с. 80].

При даному механізмі, найскладнішим є умови при наданні кредиту та при його погашенні. При аналізі вітчизняної банківської практики було визначено

такі важливі умови для отримання кредиту: задовільний фінансовий стан, позитивна кредитна історія, наявність власного капіталу та поточних рахунків в банку з активним користуванням ними, наявність більше двох джерел для погашення кредиту, застраховане заставлене майно.

Існують такі головні структурні елементи кредитного механізму АПК:

- нормативно-правова система, яка охоплює законодавчо-правове забезпечення банківського кредитування аграрного сектору;
- система організаційно-економічного забезпечення з макроекономічними важелями с дозволом на діяльність, нагляд НБУ та регулюючий інструментарій банківського ризик-менеджменту;
- система фінансування, вона передбачає структурування кредитних коштів для аграріїв;
- інформаційна система, яка дає загальні відомості про функціонування банківської системи в цілому і самих комерційних банків [42, с. 21].

Надання кредиту відбувається після розгляду платоспроможності позичальника, в даному випадку аграрного підприємства, та визначення кредитного ризику, при позитивному результаті дослідження наступним етапом йде структурування кредиту. Структурування передбачає встановлення певного переліку умов стосовно кредитування: термін надання, сама сума кредиту, процентна ставка, розмір комісії, забезпечення, умови щодо погашення. Для забезпечення кредиту може бути використано: майно, майнові права, цінні папери, банківські гарантії, гарантії від третіх осіб, поручительство, свідоцтво страхової організації [43, с. 60].

Після завершення даної процедури складається відповідний висновок щодо кредиту. Остаточне рішення про надання кредиту аграрному підприємству-позичальнику приймається кредитним комітетом банку. Якщо рішення позитивне, вся документація по оформленню, видачі та забезпеченню кредиту оформлюється в кредитну справу.

Організаційно-економічний зміст кредитного процесу має зв'язок зі створенням кредитної політики, обслуговуванням клієнтів за кредитами,

розрахунком кредитних рейтингів, оцінкою кредитного портфеля банків, контролем умов кредитування. розробка процедури погодження кредитних договорів та рішень, розробка засад кредитних договорів, забезпечення правового супроводу наданих кредитів [44, с. 79].

Початок та здійснення кредитного процесу має дуалістичний характер. З боку позичальника (аграрного підприємства) – це підтверджена та обґрунтована потреба у позиції. Зі сторони банківської установи – це встановлення механізмів щодо надання кредиту, його супроводження, моніторинг за виконанням умов, управління та аналіз стосовно кредитних операцій.

Кредитний процес завжди починається з формування кредитних ресурсів і включає створення та формування кредитних заявок, ідентифікацію позичальників, аналіз заявок на позику, розробку умов кредитування, прийняття рішення про надання позик, укладення кредитних договорів, забезпечення фінансування, рух кредитних потоків, виконання кредитної угоди, надання послуг та моніторинг погашення кредиту.

Для надання кредитів сільськогосподарським підприємствам комерційні банки використовують позиковий, залучений і власний капітал. У результаті надання кредиту вони перетворюються на оборотні кошти, а при середньо- та довгострокових кредитах призначаються на придбання основних засобів сільськогосподарського виробництва, обладнання для виробництва та переробки сільськогосподарської продукції та створення інфраструктури для збільшення виробничі потужності стають виробничим капіталом [45, с. 89].

Комерційна зацікавленість у перетворенні фінансових ресурсів банку в оборотні кошти та виробничий капітал аграрної галузі зумовлена тим, що підприємство, яке займається виробництвом і переробкою сільськогосподарської продукції, потрапляє в залежність від кредитів банківських установ і тому банк можуть посилювати свій вплив на позичальників.

Стосовно цільового використання банківського кредиту. Цільовим можна назвати використання на:

- поповнення обігових коштів;
- придбання основних засобів та обладнання яке необхідне для виробництва та перероблення продукції;
- витрати на побудову або реконструкцію виробничих об'єктів необхідних для підприємства;
- саме виробництво та переробка сільськогосподарської продукції;
- введення нових виробничих потужностей, оновлення техніки.

Перетворюючи високоліквідні активи у формі кредитів сільськогосподарським підприємствам в оборотні та виробничі кошти, можна досягти економічної ефективності банківських кредитних операцій, що в свою чергу сприятиме процесу господарської діяльності створення доданої вартості у вигляді сільськогосподарської продукції, отримання прибутку та збільшення капіталу підприємства.

Зверніть увагу, що збільшення капіталу має бути достатнім для повного виконання умов кредитування, для компенсації банкам, які відмовляються інвестувати в інші інструменти фінансового ринку, і для винагороди за їхній ризик [45, с. 96].

Виважена кредитна політика банку в сфері оптимізації позикового процесу повинна врівноважувати дві різноспрямовані складові: прибуток банку та його ризику, які можуть виникнути в процесі кредитування.

Кредитна політика банку повинна показувати всі основні положення щодо організації кредитного процесу, формувати основний напрямок кредитування, організувати функціонування ефективної системи кредитного менеджменту, спрямованої на формування якісного кредитного портфеля та зниження кредитного ризику.

Безумовно, в сучасних реаліях існує певна специфіка надання кредитів аграрним підприємствам. Через негативний вплив кризи і гостру необхідність збільшення кількості інвестицій в дану галузь, а також зменшення кредитних можливостей банківського сектору, актуальним є визначення пріоритетних напрямків сучасної кредитно політики щодо господарських суб'єктів АПК.

Також, розглянемо, які саме категорії позичальників можуть отримати банківський кредит:

- 1) самі сільськогосподарські підприємства;
- 2) організації які займаються ремонтними, переробні та обслуговуючими роботами, з ціллю виплати авансів за договірними угодами сільськогосподарським підприємствам за поставлену продукцію;
- 3) підприємства, які займаються закупівлею техніки, яка потім переходить аграрним підприємствам;
- 4) організації з проведення ремонтних робіт, будівництва та ремонту виробничих приміщень сільськогосподарських підприємств;
- 5) підприємства з імпортозаміщення сільськогосподарської продукції, обладнання та машин [46, с. 10].

Погашення банківського кредиту індивідуальне для кожного підприємства, бо залежить від масштабів бізнесу, всі умови прописуються в договорі. Повернення кредиту відбувається тільки після реалізації готової продукції, тобто після отримання прибутку позичальником.

У світовій банківській практиці найбільш поширеними методами кредитування є: кредитна лінія, автоматично поновлюваний (револьверний) кредит, контокорент та овердрафт. Розглянемо кожний з цих видів кредитування детальніше.

Кредитна лінія – юридично оформлене зобов'язання банку перед позичальником щодо надання йому кредиту на певний період у межах завчасно погодженого ліміту [47, с. 389].

Револьверний, або автоматично поновлюваний, кредит – це позика, яка надається банком позичальнику в межах встановленого ліміту заборгованості, він може використовуватись повністю або частинами і відновлюється в міру погашення раніше виданого кредиту.

Контокорент – являє собою активно-пасивний рахунок, за ним банк визначає граничну суму заборгованості за допомогою встановлення лімітів

кредитування, тобто визначається максимально допустимий розмір дебетового або мінімально допустимого кредитного сальдо [47, с. 391].

Овердрафт – метод кредитування, при його використанні банк у межах узгодженого з клієнтом ліміту проводить певні платежі за нього на суму, яка перевищує залишок коштів на його поточному рахунку, в результаті на рахунку позичальника виникає дебетове сальдо, це й є його сума заборгованості перед банком [47, с. 393].

При банківському кредитуванні аграрних підприємств найбільш поширеним методом кредитування є кредитна лінія. Вона, в більшості випадках, є відновлювальною, це є найбільш зручним як для кредиторів так і для позичальників. Позичальник, протягом дії даної кредитної лінії, може неодноразово отримувати та погашати суму кредиту не виходячи за ліміт, який автоматично відновлюється, кожного разу, на суму погашення кредиту. Цей метод значно економить час, так як, прибирає постійну необхідність в оформленні нових договорів, які залежать від виробничих потреб.

Відновлювана кредитна лінія має ряд переваг, до них можна віднести:

- економія витрат і часу;
- можливість автоматичного подовження строку дії кредитної лінії без необхідності в поверненні кредитних коштів;
- кредитний ліміт встановлюється на весь період дії кредитування без зменшення в кінці його дії;
- можливість безкоштовної оцінки майна, яке є предметом застави;
- можливість рефінансування заборгованості за кредитами інших банків наданих на поповнення обігових коштів без додаткових комісій за надання кредитних коштів [48, с. 354].

Отже, відновлювана кредитна лінія є більш зручною для позичальників, ніж невідновлювана кредитна лінія, яка потребує постійного підписання нового договору з великими втратами часу та великою кількістю проблем.

Також, одним із недоліків механізму банківського кредитування є надання кредитів аграрним підприємствам на короткостроковій основі. Дані кошти

аграрії, в основному, залучають на поповнення оборотних засобів – 41,3%, на придбання техніки – лише 8% від загальної суми залучених кредитних коштів, всі інші кошти йдуть на всі складові весняно-польових робіт [49, с. 74].

Найнадійнішим для кредиторів є механізм кредиту під заставу. Застава – це обширна, ефективна та надійна форма гарантії, розмір якої самостійно визначає комерційний банк залежно від ліквідності та платоспроможності установи, яка має бути на високому рівні для запобігання майбутніх ризиків.

Банківська практика показує, що в якості застави банківськими установами зазвичай використовується рухоме та нерухоме майно, при цьому, рідше, використовуються гарантії третіх осіб (не менше двох поручителів).

При оформленні кредиту за методом видачі поновлюваної або невідновлюваної кредитних ліній використовується стандартна схема погашення кредиту – кредит виплачується рівними частками щомісяця, а накопичення відсотків нараховується на залишок боргу або на зменшення суми щомісячного платежу.

Встановлено, що для сільськогосподарських підприємств найбільш прийнятними є кредити банківських установ через відновлювані кредитні лінії, а схеми дострокового погашення – найбільш вигідні, оскільки призводять до мінімальних переплат відсотків.

Шукаючи економічних інтересів у прибутковості кредитних операцій, банки не зацікавлені у швидкому погашенні кредитів позичальників, підтримують індивідуальний підхід до кожного клієнта з урахуванням його потреб, але насправді створюють умови для надання та повернення кредитів, для того щоб звернути увагу на всіх позичальників, не виокремлюючи та не враховуючи особливості сектору економіки, особливо аграрного сектору, що ставить сільськогосподарських товаровиробників у нерівне та несприятливе становище порівняно з іншими позичальниками. Водночас банківським установам необхідно враховувати ризики сільськогосподарського виробництва, внаслідок чого вартість кредиту для таких підприємств залишається досить високою.

У 2022 р. банками в Україні було виділено 124957 млн. грн на сільське, лісове та рибне господарство, це становило 13,2% від загальної кількості кредитів [50]. Саме аграрний комплекс у сумі отримав 99,1 млрд грн, з них 75% було надано саме у національній валюті, в грошовому еквіваленті це становить 74,3 млрд грн.

Не зважаючи на війну в країні, з січня по квітень 2022 р. кредитування сільського господарства зросло на 20% (на 16,5 млрд грн). Загалом, станом за рік кредитний портфель банків в аграрному секторі зріс на 52,4% (34 млрд грн).

Найчастіше, агропідприємства звертаються за короткостроковими кредитами для проведення сівби.

Київ та Київська область були лідерами за обсягами кредитування сільськогосподарських корпорацій – 28,4% (28,1 млрд грн) від загального обсягу наданих кредитів по Україні. На Харківську область припадало 9,5% (9,5 млрд грн), на Дніпропетровську – 7,6% (7,5 млрд грн), на Одеську – 6,6% (6,5 млрд грн) [50].

Отже, не зважаючи на складну ситуацію в країні, держава намагається підтримувати аграрні підприємства, так як вони є однією з ключових галузей, які допомагають країні триматися на плаву.

Висновки до розділу 1

У першому розділі було розглянуто теоретичні основи банківського кредитування та економічну сутність кредиту загалом. Досліджено форми та особливості процесу банківського кредитування аграрних підприємств. Та приведені механізми та методи банківського кредитування аграрних підприємств.

Кредит – це певна форма, яка забезпечує необхідними ресурсами суб'єкти господарювання, які необхідні для їх діяльності, на умовах задоволення потреб позичальника, а саме на засадах повернення, строковості та платності.

Банківський кредит являє собою суму тимчасово вільних грошових коштів, які є у банку, які він надає чи зобов'язується надати позичальнику на певний строк у користування, на умовах належного забезпечення, вчасного повернення, повної оплати та цільового використання.

Банківські кредити охоплюють всі галузі господарського життя суспільства, це і кредити на поточне фінансування, інвестиційну діяльність, забезпечення потреб підприємств в обігових коштах, допомога при збільшенні або модернізації компаній, також, кредитування може виділятися на поточні потреби населення.

Кредитування надається на розвиток поточної виробничої діяльності підприємства та його товарообіг, задоволення поточних споживчих потреб, експортно-імпортні операції та інші потреби на безперервну діяльність підприємства.

Щодо кредитування сільського господарства, АПК – це найбільший міжгалузевий комплекс, який поєднує в собі сукупність певних галузей та підприємств, його мета полягає в забезпеченні сільського господарства необхідними засобами виробництва та технікою, виробництво самого товару, транспортування та переробка продукції, і завершальним етапом йде вже доведення продукції до самого споживача.

Аграрні підприємства є стратегічно важливою галуззю в Україні на сучасному етапі, що забезпечує продуктову безпеку країни. Ця галузь дуже залежить від кількості вкладених в неї коштів. На сьогодні, єдиним варіантом для отримання коштів аграрним підприємствам, це є отримання саме банківських кредитів. За допомогою даних вливань, відбувається збалансування потреб в капіталі підприємства з наявними в них власними коштами.

Однією з головних умов надання кредиту є його цільове використання, для АПК це: поповнення обігових коштів, придбання основних засобів та обладнання для виробництва, побудова чи реконструкція робочих приміщень, витрати на сам процес виробництва та введення нових потужностей та оновлення техніки.

Отримати кредит можуть сільськогосподарські підприємства, організації які пов'язані з допомогою у виробничому процесі аграрних підприємств, компанії які роблять закупки обладнання з подальшою їх передачею аграріям, організації які займаються ремонтними роботами чи будівництвом приміщень АПК, підприємства з імпортозаміщення сільськогосподарської продукції.

У 2022 р. банками в Україні було виділено коштів на кредитування АПК на суму 124957 млн. грн, це становило 13,2% від загальної кількості кредитів. Саме аграрний комплекс у сумі отримав 99,1 млрд грн, з них 75% було надано саме у національній валюті, в грошовому еквіваленті це становить 74,3 млрд грн.

2. АНАЛІЗ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРУ В УРАЇНІ

2.1 Моніторинг стану та джерел кредитування АПК в Україні

Сільське господарство в Україні потребує постійного розгляду та дослідження, особливо саме теми його кредитування. Головною запорукою постійної взаємодії аграрних підприємств і банків є міцні партнерські відносини між ними.

Кредит є основним видом діяльності банку, це не залежить, ні від кількості клієнтів, орієнтованості банку, або інших чинників які відрізняють один банк від іншого. Кредитні операції забезпечують банки коштами для ведення діяльності та, в той же час, допомагають економіці країни.

На сьогоднішній день, жодне підприємство не може обійтися без банківського кредиту, так як, дані залучені кошти допомагають при оптимізації виробництва, розширенню та при вирішенні поточних проблем підприємств. Економічна суть кредиту полягає в стимулювання господарського життя суспільства.

Для здійснення аналізу кредитування аграрного сектору, для початку, слід більше розглянути статистичні показники самих банків. Почати можна, з динаміки банківського сектору за останні 4 роки (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 — Динаміка кількості банків в Україні за 2019-2022рр.

Назва показника	Роки			
	2019	2020	2021	2022
Кількість діючих банків	77	75	74	71
із них: з іноземним капіталом	37	35	33	33
у т. с зі 100% іноземним капіталом	23	23	23	23

Джерело: сформовано автором на основі [51]

Розглянувши статистику кількості зареєстрованих банків в Україні за останні 4 роки, можна зробити висновок, що кожного року кількість банків йде на спад. На 01.01.2022 р. кількість банків склала 71 одиниця, порівняно з 2019 р., коли їх нараховувалось 77 одиниць, тобто відбулося зменшення на 6 одиниць. Звісно, на такий спад значний вплив має несприятлива ситуація в країні, постійні ризики та вимушені закриття банків. Так, можемо прослідкувати, що більша частина закритих банків була саме з певною часткою іноземного капіталу, за 4 роки їх кількість зменшилась на 4 одиниці, ти часом, кількість банків зі 100% іноземним капіталом взагалі не зазнала змін [51].

На сьогоднішній день, в Україні не має жодного банку який би спеціалізувався лише на кредитуванні сільського господарства. Це є проблемою, бо, більшість банків не згодні надавати кредити саме цій галузі, через велику ризиковість, а якщо і надають, та більше надають перевагу саме великим підприємствам, ніж малим або середнім. Даний вибір можна пояснити такими причинами:

- великі компанії мають організовану фінансову звітність;
- більша наявність застави, яка задовільнить банк;
- недостатня кількість спеціалістів для роботи з малими сільськогосподарськими підприємствами;
- незнання або відсутність технологій проведення фінансового аналізу сільськогосподарських підприємств.

Всі вищеперераховані чинники є перешкодою для підприємств отримувати належний рівень кредитування для забезпечення своєї діяльності та допомозі економіці країни.

Останнім часом, більшість кредитів для аграріїв надають банки: «ПриватБанк», «Ощадбанк», «Альфа-банк Україна», «Укрсиббанк» та «Райффайзен Банк» [51].

Розглянемо, також, загальну структуру пасивів банківського сектору у динаміці (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 — Основні показники пасивів балансів банків України за 2020-2022 рр., млн грн

Показник	Роки			Абсолютне відхилення , млн грн	
	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022	2021-2020	2022-2021
Пасиви, всього	1 493 298	1 822 841	2 053 232	329 543	230 391
Капітал	199 921	209 460	255 514	9 539	46 054
з нього: статутний капітал	470 712	479 932	481 535	9 220	1 603
Зобов'язання банків	1 293 377	1 613 381	1 797 718	320 004	184 337
Зобов'язання банків в іноземній валюті	568 621	648 020	613 334	79 399	-34 686
Строкові вклади (депозити) інших банків та кредити, що отримані від інших банків	23 912	24 235	24 948	323	713
Кошти суб'єктів господарювання	498 157	646 491	758 434	148 334	111 943
Кошти фізичних осіб (з ощадними депозитними сертифікатами)	552 115	681 892	726 898	129 777	45 006
Кошти небанківських фінансових установ	26 885	34 704	41 410	7 819	6 706

Джерело: сформовано автором на основі [51]

З даної таблиці, ми можемо побачити, що пасиви складаються з капіталу і зобов'язань банку перед вкладниками та кредиторами, тобто дивлячись на їх походження, можна сказати, що пасиви є неоднорідними. За останні 3 роки загальна кількість пасивів всіх банків України зазнала збільшення. Станом на 01.01.2022 р. кількість пасивів збільшилась на 230 391 млн грн і склала 2 053 232 млн грн. Капітал банків, також, зазнав зростання на 46 054 млн грн. Зобов'язання банків у 2022 р. стали на 184 337 млн грн більше ніж за минулий рік. Депозити з 2019 р. по 2022 р. постійно зростали, у 2022 р. вони склали 24 948 млн грн, що говорить про збільшення довіри клієнтів до банків і сприяє розвитку банків.

Розглянемо графічно динаміку та структуру зобов'язань банків України (рис. 2.1).

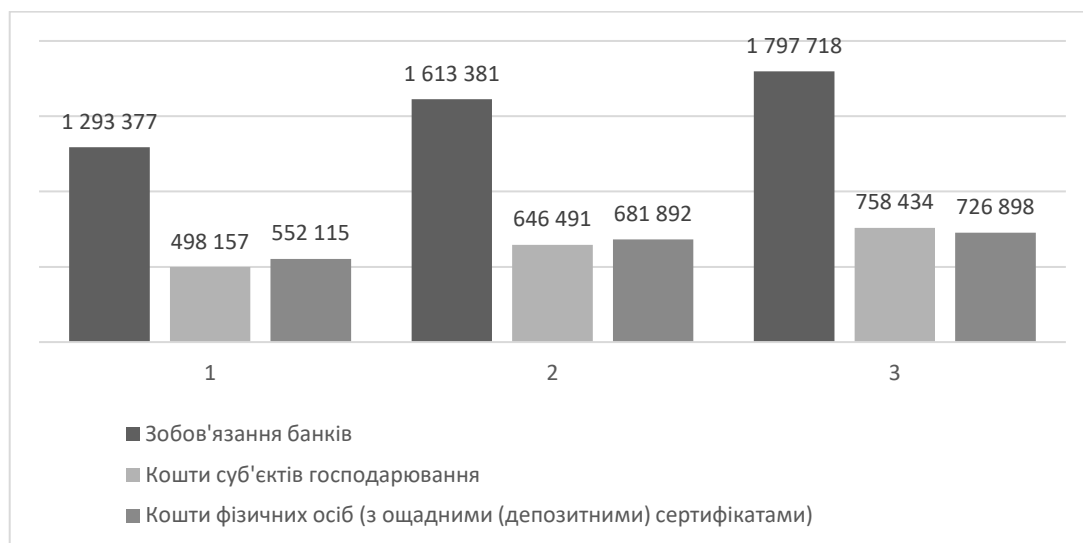

Рисунок 2.1 — Динаміка та структура зобов'язань банків України з 01.01.2020 по 01.01.2022 рр., млн грн

Джерело: сформовано автором на основі [51]

З даної діаграми, ми можемо зробити висновки, що зобов'язання банків з кожним роком зростають, станом на 01.01.2022 р. вони становлять 1 797 718 млн грн, це на 504 341 млн грн більше, ніж за той же період у 2021 р. Кошти суб'єктів господарювання, які у 2020 р. займали 2 місце, на сьогодні є основною складовою зобов'язань, та складають 758 434 млн грн.

Також, для ще більш повної картини розвитку банківського сектору економіки в країні розглянемо активи балансів банківського сектору України (табл. 2.3)

Таблиця 2.3 — Основні показники активів балансів банків України за 2019-2022 рр., млн грн

Показник	Роки			Абсолютне відхилення, млн грн	
	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022	2021-2020	2022-2021
1	2	3	4	5	6
Активи	1 493 298	1 822 841	2 053 232	329 543	230 391
Активи в іноземній валюті	492 157	585 493	583 133	93 336	-2 360
Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями)	1 981 594	2 205 915	2 358 324	224 321	152 409

Продовження таблиці 2.3

1	2	3	4	5	6
з них: нерезиденти	222 423	241 695	234 983	19 272	-6 712
Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями) в іноземній валюті	717 708	745 787	678 862	28 079	-66 925
Готівкові кошти	56 304	73 174	75 375	16 870	2 201
Банківські метали	369	572	384	203	-188
Кошти в Національному банку України	76 126	37 615	34 973	-38 511	-2 642
Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках	118 237	176 041	172 868	57 804	-3 173
Строкові вклади в інших банках та кредити, надані іншими банками	34 995	50 376	60 096	15 381	9 720
Кредити надані клієнтам	1 033 430	960 597	1 065 347	-72 833	104 750
кредити, що надані органам державної влади	4 724	11 641	26 973	6 917	15 332
кредити, що надані суб'єктам господарювання	821 936	749 335	795 513	-72 601	46 178
кредити, що надані фізичним особам	206 737	199 561	242 633	-7 176	43 072
кредити, надані небанківським фінансовим установам	33	60	228	27	168
Вкладення в цінні папери та довгострокові інвестиції	539 466	791 373	829 887	251 907	38 514
Резерви за активними операціями банків (з урахуванням резервів за операціями, які обліковуються на позабалансових рахунках)	492 229	388 477	308 349	-103 752	-80 128

Джерело: сформовано автором на основі [51]

З даної таблиці ми можемо побачити що загальна кількість активів за останні 3 роки постійно зростає. Найбільшу частку зі всіх складових активів становлять кредити надані клієнтам – 1 065 347 млн грн, станом на 2022 р., можна прослідкувати, що 2021 р. даний показник зменшився на 72 833 млн грн, але через рік знову почалось його зростання.

Кошти банків в Національному банку України, у 2021 р. зазнали значного зменшення, на 38 511 млн грн. Також, значних найбільших змін зазнали резерви за активними операціями банків, за 2020 р. вони зменшились на 103 752 млн грн, а за 2021 р., ще на 80 128 млн грн.

Також, слід зазначити, що найбільше надаються кредити банками саме суб'єктам господарювання, на 2022 р. – 795 513 млн грн, найменше надаються державі – 26 973 млн грн, станом на цей же рік. Така значна частка надання кредитів банками сильно впливає на їх можливість результативного збільшити прибуткову діяльність банку, що є позитивним фактором.

Розглянемо, додатково, графічне зображення головних показників активів банку (рис. 2.2).

Рисунок 2.2 — Динаміка основних показників активів банків України за 2020-2022 рр., млн грн

Джерело: сформовано автором на основі [51]

С даної діаграми, ми можемо детальніше побачити, що загальні активи банків з кожним роком зростають і у 2022 р. вже складають 2 358 324 млн грн, що є позитивною динамікою, кредити надані клієнтам, хоч і мали спад в 2021 р., але в 2022 р. ситуація виправилась і довіра клієнтів до банків знову зросла, що є досить позитивним фактором для банківської системи. Але, в той же час резерви за активними операціями кожного року йдуть на спад, і вже у 2022 р. дійшли до відмітки 308 349 млн грн.

Також, слід розглянути кредити надані сільському господарству нефінансовими корпораціями та загальну кількість кредитів надану ними у 2022 р. (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 — Кредити, надані нефінансовими корпораціями, за видами валют і строками погашення (станом на кінець вересня 2022 р., млн грн)

Види економічної діяльності	Усього	У тому числі		У тому числі за строками		
		У національній валюті	В іноземній валюті	До 1 року	Від 1 до 5 років	Більше 5 років
Усього	790 370	523 858	266 513	443 342	245 517	101 511
Сільське, лісове та рибне господарство	125 045	94 464	30 581	70 316	49 634	5 095

Джерело: сформовано автором на основі [51]

Розглянувши дану таблицю, ми можемо побачити, що все ж таки кредитування сільського господарства та видів економічної діяльності в цілому, в основному відбувається в національній валюті. Можна побачити, що кредитування аграрних підприємств, в основному робиться строком на 1 рік, у 2022 р., воно склало – 70 316 млн грн, на 2 місці кредитування строком від 1 до 5 років – 49 634 млн грн, і найрідше відбувається кредитування строком більше 5 років – 5 095 млн грн, що займає досить невелику частку загальної кількості кредитування на цей строк, так як, в загальній кількості даний вид кредитування є найбільш популярним.

За 2016-2020 рр. кредитний портфель аграрної галузі за строками користування не мав чітко визначеної структури, це ми можемо прослідкувати на рис. 2.3. Питома вага за довгостроковими кредитами знижувалася кожного року на певний відсоток і у 2020 р. становила 4,2% з загально обсягу кредитних ресурсів.

Розглянемо структуру кредитного портфелю аграрної галузі (рис. 2.3).

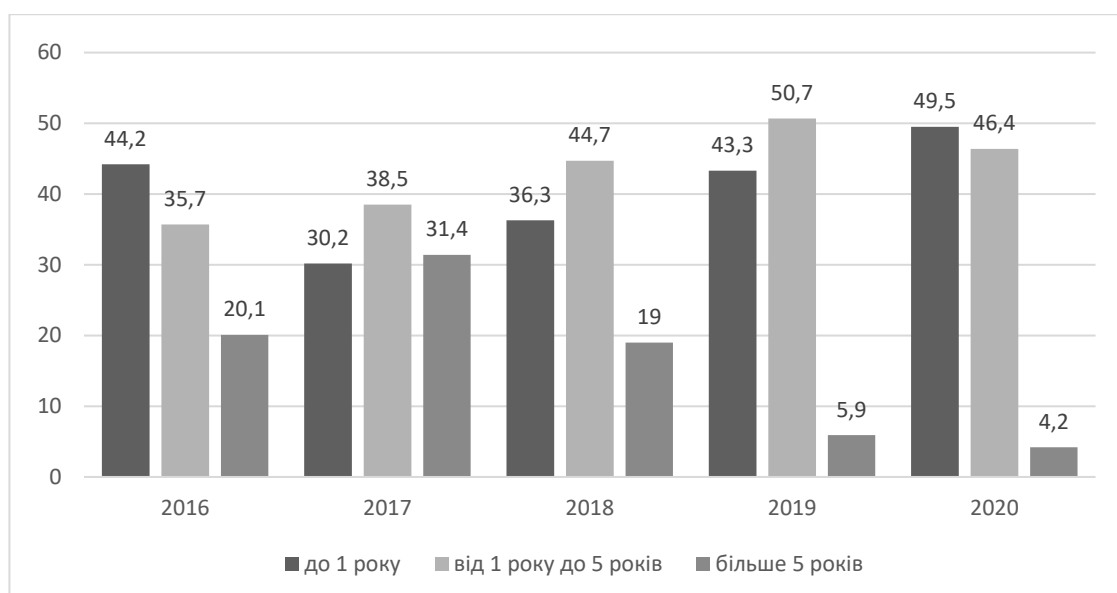

Рисунок 2.3 — Структура кредитного портфелю аграрної галузі за строками користування

Джерело: сформовано автором на основі [51]

Розглянувши надані статистичні дані на діаграмі, ми можемо чітко прослідкувати, що більшу частку кредитів становлять саме короткострокові та середньострокові кредити.

Починаючи з 2017 р. більшу популярність мали кредити строком від 1 до 5 років, але в 2020 р. їх місце зайняли кредити до 1 року, з питомою вагою 49,5%, що на 19,3% більше ніж за аналогічний період у 2017 р. Така статистика підтверджує те, що банки не дуже охоче надають кредити агропромислому комплексу, тому намагаються зробити співпрацю мінімальною.

Також, слід розглянути кредитування в розрізі саме величини підприємств. Станом на 1 вересня 2022 р. кількість наданих кредитів на сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг склала: для суб'єктів великого підприємництва – 14 401 099, 95 тис. грн; для суб'єктів середнього підприємництва – 41 424 495,40 тис. грн; для суб'єктів малого підприємництва – 26 711 688,37 тис. грн [51].

За даною статистикою, ми можемо побачити, що в цьому році найбільша кількість кредитів була надана саме суб'єктам середнього підприємництва, а найменше було надано великим підприємствам. Збільшення кредитування саме

малих та середніх підприємств пов'язане введенням пільгового кредитування для аграрних підприємств.

На сьогоднішній день багато банків надають кредити сільському господарству, приблизно 30 банківських установ, розглянемо Топ-8 з них (табл. 2.5). У цілому за жовтень 2022 р. вже 34 496 аграріїв змогли отримати кредити на 63 млрд 659 млн грн. З них на посівну компанію до 1 червня – на суму 38 млрд 551 млн грн. З 1 червня по 6 жовтня ще 25 млрд 108 млн грн [52].

Таблиця 2.5 — Обсяги кредитів надані провідними банками України станом на 6 жовтня 2022 р. (млрд грн)

Назва банку	Обсяг кредитів наданих аграріям
«Райффайзен Банк»	13 829
«ПриватБанк»	13 334
«Ощадбанк»	10 560
«Укргазбанк»	6 598
«Креді Агріколь банк»	5 727
«ПУМБ»	4 468
«Укрексімбанк»	3 311
«Прокредит Банк»	1 737

Джерело: сформовано автором на основі [51]

З даної таблиці, ми можемо побачити, що найбільшу кількість кредитів аграрній промисловості надає «Райффайзен Банк» – 13 829 млрд грн, від нього має невеликий відрив «ПриватБанк», даний державний банк видав на 495млн грн менше кредитів і опинився на 2 місці. Найменшу кількість кредитів у 2022 р. надав «Прокредит Банк» – 1 737 млрд грн, це на 12 092 млрд грн менше, ніж банк-лідер з даного списку.

Такому активному кредитуванню в останній час сприяла держава за допомогою своїх програм підтримки аграріїв. Цьому сприяла пандемія у світі, яка підкосила сучасний стан та можливості сільського господарства і сучасна

ситуація в країні, яка ще більше шкодить АПК, а як наслідок і загальному економічному стану України.

2.2 Державна підтримка кредитування банками аграрних підприємств в Україні

Для аграрного сектору державна підтримка є необхідною складовою для його роботи в цілому, так і для кредитування даної галузі. Держава займається регулюванням фінансового балансу галузі. Найбільше, сільські господарства потребують фінансових ресурсів саме на початку сезону робіт. Саме через сезонність, банки не охоче надають кредити даній галузі і саме держава повинна вплинути на це.

Загалом, можна виділити такі заходи державної підтримки кредитування аграрних підприємств:

1) заходи безпосередньо спрямовані на забезпечення самого підприємства, це заходи прямого виділення або компенсації підприємству, вони здійснюються індивідуально по кожному з них, відбувається пряме виділення або перерахунок коштів, коли відшкодовується певна частка кредитної ставки;

2) заходи спрямовані на компенсацію і підтримку саме кредитних установ, які кредитують аграрні підприємства за допомогою зміни норм резервування, або введення пільгового кредитування для них, ці всі методи також залежать від обсягів кредитів наданих аграрній сфері у структурі кредитного портфелю банку;

3) заходи щодо створення спеціальних кредитних установ для обслуговування саме аграрної галузі, це обґрунтовується потребою у низькій рентабельності, контролем за державними коштами і стратегічною важливістю [52, с. 32].

Також, більш детально розглянемо елементи державної підтримки агропромислового комплексу (рис. 2.4).

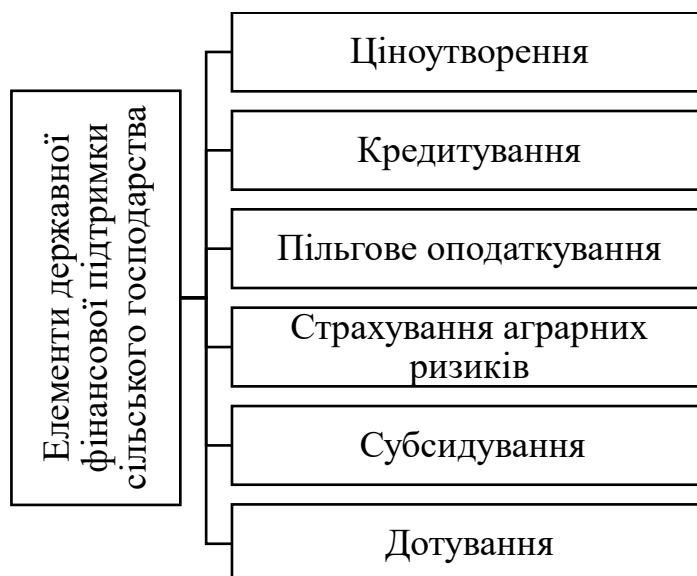

Рисунок 2.4 — Ключові елементи державної фінансової підтримки аграрних підприємств

Джерело: сформовано автором на основі [53, с.33]

Держава, намагається допомагати аграрному сектору, особливо після початку пандемії, вона знайшла чудових вихід для допомоги сільському господарству. На початку 2020 р. в Україні почала діяти програма пільгових кредитів «Доступні кредити 5-7-9».

Суть даної програми полягає в тому, що держава сама компенсує частину ринкової ставки по кредиту, а підприємець платить лише 5, 7 або 9 відсотків річних. Також, вона передбачає можливість отримання державних гарантій за кредитами.

Взагалі, «Доступні кредити» спочатку була розроблена для інвестицій у бізнес та створення нових робочих місць, але ситуація в країні, у той час, потребувала змін в даній програмі і тому було вирішено розширити дану програму.

Також, у період кризи через пандемію, уряд додав можливість отримувати кредити на поповнення оборотних коштів та рефінансування під 0% річних, тобто це погашення одного кредиту, іншим. Максимальний термін складав 5 років, для інвестиційних цілей, та 3 роки для поповнення оборотних коштів [51].

Взагалі, офіційним запуском програми слід вважати лютий 2020 р., її початок фактично збігся з початком в Україні пандемії і введенням карантинних обмежень, що спричинили значні перешкоди для розвитку даного проекту.

З усіх банків, першими доєдналися до проекту такі державні банки: «Укргазбанк», «Ощадбанк», «Укрексімбанк» та «ПриватБанк». Через деякий час кількість банків-партнерів вже досягла 19. Також, 31 січня 2020 р. «ПриватБанк» і Фонд розвитку підприємництва підписали угоду про співпрацю в рамках реалізації Держпрограми по розвитку підприємств [51].

На самому початку дії даної програми претендувати на пільгові кредити, які були б використані на інвестиційні цілі, за ставками 5%, 7% або 9% могли лише компанії з річним обігом не більше 50 млн грн. Такі позичальники могли розраховувати на зниження ставки на 0,5% за кожне створене нове робоче місце, але за умови, що загалом ставки не повинні були бути нижчими за 5% річних.

У березні 2020 р. Кабінет міністрів прийняв рішення збільшити максимальну суму пільгового кредиту до 3 млн грн. Їх могли отримати компанії які займаються виробництвом лікарських засобів та/або медичних виробів, чи медичного обладнання, це було зумовлене тим, що в той час, в країні була потреба саме в цих виробках і обладнанні, через велику їх нестачу.

У квітні 2020 р. Кабмін вирішив розширити дію даної Програми на бізнес з річним доходом вже у 100 млн грн [51].

Також, поступово відбувалося розширення переліку видів цільового призначення кредитів. Їх почали видавати на поповнення оборотних коштів, рефінансування раніше отриманих позик і на капітальні інвестиції.

Для підприємців, у рамках Програми «5-7-9», з'явилася можливість отримувати один чи декілька кредитів на створення і розвиток свого бізнесу, терміном до 5 років без обмежень по сумі, але при умові, що їх річна виручка не перевищує 100 млн грн (у всієї групи пов'язаних осіб). При цьому держава компенсує підприємцю зазначену частину відсоткових нарахувань по кредиту.

Відсоткові ставки, як і на початку запуску програми, складають від 5% до 9% річних (з можливістю щоквартального їх зниження), що повністю залежить від кількості створених нових робочих місць на підприємстві [51].

Також, докладніше розберемо всі нюанси даної програми. Для початку слід зазначити, що дана програма стимулює підприємства створювати нові робочі місця, так відбувається додаткова компенсація відсоткової ставки: 0,5 – 2% за кожного нового співробітника.

Максимальна сума кредиту складає 50 млн грн, так як максимальна сума незначної державної допомоги не повинна перевищувати 200 000,00 євро за трирічний період, а максимальна сума допустимої державної допомоги може бути не більше 400 000,00 євро з початку встановлення карантину і до кінця строку кредитного договору [54].

Максимальний термін кредиту може бути: до 5 років – для інвестиційних кредитів, та до 3 років – для кредитів на поповнення обігових коштів.

Слід розглянути умови надання кредиту окремо по кожній ставці (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 — Надання кредиту за державною програмою

Ставка	Умови кредиту	Мета кредиту	Валюта кредиту
5% річних	Річний дохід бізнесу не більше 50 млн грн Взяття на роботу не менше 2 нових працівників протягом одного кварталу	Надання кредиту на фінансове забезпечення інвестиційного проекту ММП (інвестиційний кредит)	Гривня
7% річних	Річний дохід бізнесу до 50 млн грн За створення нового робочого місця відсоткова ставка зменшується на 0,5% річних, але не менше 5% річних	Ціллю кредиту є поповнення обігових коштів, які необхідні для реалізації інвестиційного проекту	Гривня
9% річних	Річний дохід бізнесу більше 50 млн грн За створення нового робочого місця відсоткова ставка зменшується на 0,5% річних, але не менше 5% річних	в розмірі до 25% від його вартості (надається лише разом з інвестиційним кредитом)	Гривня

Джерело: сформовано автором на основі [54]

За даним видом кредитування комісія банку може максимально бути 1%. Власний внесок учасників складає: для діючого бізнесу від 10% від суми проекту; для новоствореного – від 15% від суми проекту. Більш розширена мета кредиту включає в себе:

- придбання нових та б/в основних засобів, їх модернізація;
- придбання нежитлової нерухомості та/або земельних ділянок, без права подальшої оренди;
- будівництво нових та реконструкція існуючих будівель (крім офісних);
- придбання прав інтелектуальної вартості (франчайзинг);
- збільшення обігових коштів до 25% від вартості інвестиційного проекту [54].

Щодо кредитних гарантій, вони надаються малим та середнім підприємствам, які не мають майна, яке можна було б використати в якості застави по кредиту для банку, частіше така проблема виникає у новостворених підприємств. Завдяки цим гарантіям держава через Фонд розвитку підприємництва покриває частину кредитного ризику ММП, що допомагає в створенні сприятливих умов для залучення банківського кредиту.

Надання кредитних гарантій відбувається виключно разом з підтримкою у вигляді Компенсації процентів за кредитами ММП, які повністю відповідають вимогам програми. Плата за гарантію складає 0,5% річних від суми заборгованості за кредитом. Рівень покриття гарантією: 50% - для діючого бізнесу та 80% - для новоствореного бізнесу, від суми заборгованості за кредитом ММП [54].

Під час карантинних обмежень, Урядом України було запроваджено додаткові компоненти для програми фінансової підтримки ММП. Антикризовий пакет був запроваджений на період карантину та на 90 днів з дня його закінчення.

Відбувалась компенсація процентів до 0% річних та на 3% річних на 90 днів після закінчення карантину. Період компенсації складав 5 років – для

інвестиційних кредитів та 3 роки для кредитів на поповнення обігових коштів. Максимальна сума - 50 млн грн.

Рефінансування вже існуючих заборгованостей за кредитами ММП в банках України відбувалося шляхом зміни умов вже діючого кредитного договору, щоб була можливість надати державну підтримку через компенсацію процентів – 3% річних, яка передбачена програмою. Показники терміну та суми такі самі, як і в умовах антикризового пакету [54].

Додаткові умови прийнятності ММП включають в себе: річний дохід – не більше 20 млн євро, збереження фонду оплати праці та середньої чисельності працівників на рівні не менше 50%.

Для участі у державній програмі «5-7-9%» підприємства повинні відповідати певним критеріям:

- 1) є державна реєстрація малого підприємства в якості юридичної особи приватного права чи фізичної особи – підприємця;
- 2) учасники та кінцевий власник (контролер) є фізичною особою та резидентом України;
- 3) на момент подачі заявки річний дохід підприємства, від будь-якої діяльності, не перевищує 20 млн євро, з урахуванням пов'язаних підприємств;
- 4) розмір державної допомоги підприємству не більше 200 000 євро з урахуванням пов'язаних підприємств за період 3 років та максимальна сума не буде перевищувати 400 000 євро з початку встановлення карантину і до кінця дії кредитного договору;
- 5) відбувалося ведення прибуткової господарської діяльності, що найменше за один із двох останніх звітних років;
- 6) існує реалістичний та обґрунтований бізнес-план у нових підприємств;
- 7) підприємство не входить до списку обмежень щодо надання державної підтримки, які визначені статтею 13 Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва» [54].

Також, даний вид державної допомоги буде виконуватись за умови, що підприємство веде господарську діяльність; менше 12 місяців – новостворені підприємства, понад 12 місяців – діючі підприємства.

Для того щоб взяти участь у програмі потрібно:

- 1) Передивитися всі умови та критерії участі у програмі «5-7-9%» та перевірити свою відповідність їм.
- 2) Подати заявку на участь в даній програмі у уповноважений банк, який надасть повний перелік документів які потрібні для оформлення кредиту.
- 3) Уповноважений банк на основі одержаних документів прийме рішення про надання підприємству кредиту. Після цього відбувається підписання договору з банком, а держава, в свою чергу, виплачує компенсацію, щоб підприємство змогло отримати кредит під ставку 0%, 3%, 5%, 7% або 9% річних [54].

Вже у 2021 р. можна було побачити чудові результати діяльності програми «Доступні кредити 5-7-9%» та можна було сказати, що дана програма виконала своє завдання на відмінно, розширивши доступ малого та середнього бізнесу до фінансування. Було укладено 21,5 тис. кредитних угод, з них 5,7 тис. були інвестиційні кредити, понад 4,5 тис. – рефінансування під 0% та 3% та близько 11 тис. – на поточні потреби під 0%, які були зроблені в рамках антикризових заходів в період карантину [55].

Завдяки даній державній програмі в Україні було збережено понад 172 тис. робочих місць та створено – 19 тис. нових, це допомогло бізнесу пережити складні часи та жорсткі обмеження, які були пов'язані з карантинними заходами в країні [55].

Дана програма, також, допомогла вирішити важку проблему, а саме небажання банків кредитувати малі та середні аграрні підприємства. За цей період, банки змогли адаптувати свій ризик-менеджмент та всі процеси для кредитування даних видів підприємств. Підтвердженням досягнення поставленої мети є участь 33 українських банків в кредитуванні (з 73 вітчизняних банків).

Слід зазначити, що завдяки вчасній державній допомозі малі та середні підприємства та економіка України загалом легше перенесли карантинні обмеження. Всі зміни, також, вплинули на реальний ВВП України (рис. 2.5).

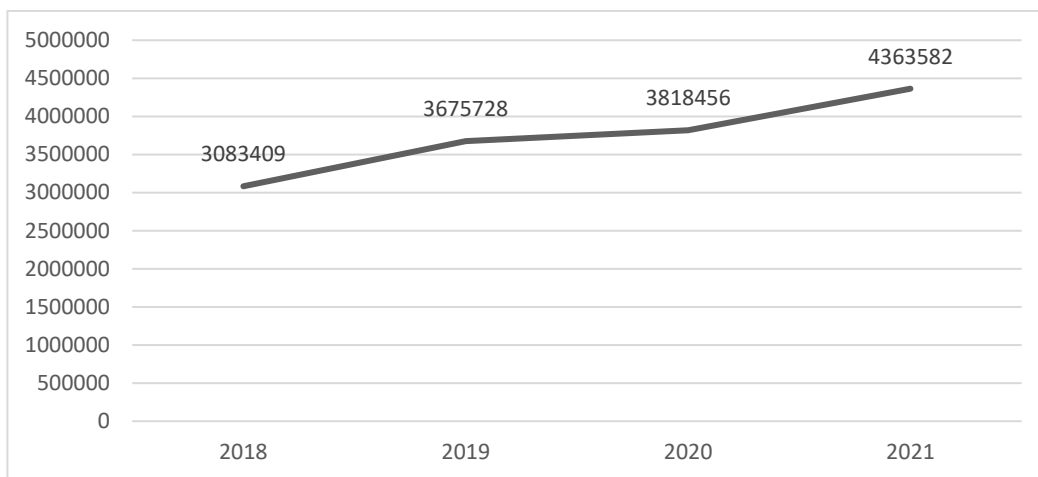

Рисунок 2.5 — Динаміка реального ВВП України за 2018-2021 рр. (млн грн)

Джерело: сформовано автором на основі [51]

Дослідивши дану діаграму, ми можемо побачити, що реальний ВВП, в Україні кожного року зростає, не дивлячись на всі складності останніх років. У першій половині 2020 р. був спад ВВП на 4%, але це було все одно не критичним результатом, так як даний показник, за прогнозами, мав зменшитись на 4,8%. Як показано на графіку, у 2 половині 2020 р. ситуація покращилась, показник не тільки ще сильніше не впав, а й мав підвищення на 3,88%, тобто економіка країни стала більш швидко відновлюватись завдяки відновленню споживчого попиту, пакету антикризових заходів, які були запроваджені державою та стимулюючій монетарній політиці Нацбанку. Також, як наслідок, у 2021 р. вже можна спостерігати підвищення реального ВВП вже на 14,28%.

Через сьогоденну ситуацію в Україні держава продовжує підтримувати сільськогосподарські підприємства, так 12 квітня 2022 р. Кабінет Міністрів України прийняв постанову про надання коштів на підтримку аграрного сектору для проведення сільськогосподарської діяльності в умовах воєнного стану, в рамках Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» [56].

У березні 2022 р. Уряд, щоб забезпечити посівну компанію та підтримати підприємницьку діяльність у цей складний час, вніс зміни до даної програми, ці зміни суттєво спростили отримання підприємствами пільгових кредитів:

1) Внесені нові компоненти «Підтримка посівної компанії» та «Антивоєнний» з чудовою можливістю кредитування під 0% річних та з гарантією від Уряду - 80%;

2) За період дії воєнного стану було прибрано багато обмежень, таких як обмеження в кредитуванні по програмі підприємств у яких власник є нерезидентом України та змінилась максимальна сума державної допомоги;

3) Відбулося збільшення максимальної суми кредитування з 50-ти до 60-ти млн грн [57].

У рамках «Антивоєнного» компоненту є можливість отримання довгострокового фінансування на період до 5 років за ставкою 0% на період дії воєнного стану і 5% річних після його закінчення [57].

Також, постановою на 12 квітня 2022 року, було прийнято рішення виділити 2 326 382,22 тис. грн на реалізацію приведених вище змін, щодо пільгового чи безвідсоткового кредитування підприємців сільськогосподарської галузі за програмою «Доступні кредити 5-7-9%» [56]. Ще важливим є те, що у разі недостатньої кількості коштів для підтримки та розвитку мікро, малого та середнього бізнесу Мінфін буде ініціювати збільшення видатків. Надання такої підтримки від держави сільськогосподарським підприємствам є обґрунтованим, так як від успіху діяльності аграрної промисловості залежить продовольча безпека нашої країни.

Загалом, за період з початку дії воєнного стану – 24.02 до кінця травня 2022 року вже було видано кредитів на 35 млрд грн:

- 17 млрд грн було видано на посівну компанію під ставку 0% та з кредитними гарантіями;
- більше 70% кредитування було надано саме через державні банки;
- більше 13 тисяч сільськогосподарських позичальників змогли отримати необхідну їм кредитну підтримку [57].

Приймали активну участь в кредитуванні не менше 25-ти банків різної форми власності. Банки не лише поновлювали укладені раніше угоди, а й видавали нові кредитні ліміти.

За даний період, більшість кредитів було надано саме на поточні потреби сільськогосподарських підприємств. Фінансування саме капітальних чи інвестиційних витрат було суттєво зменшене через відсутність можливості довгострокового планування. Більшість банків все ж надавали перевагу в кредитуванні вже діючих позичальників.

Розглянемо більш детально динаміку суми наданих пільгових кредитів за останні роки (рис. 2.6).

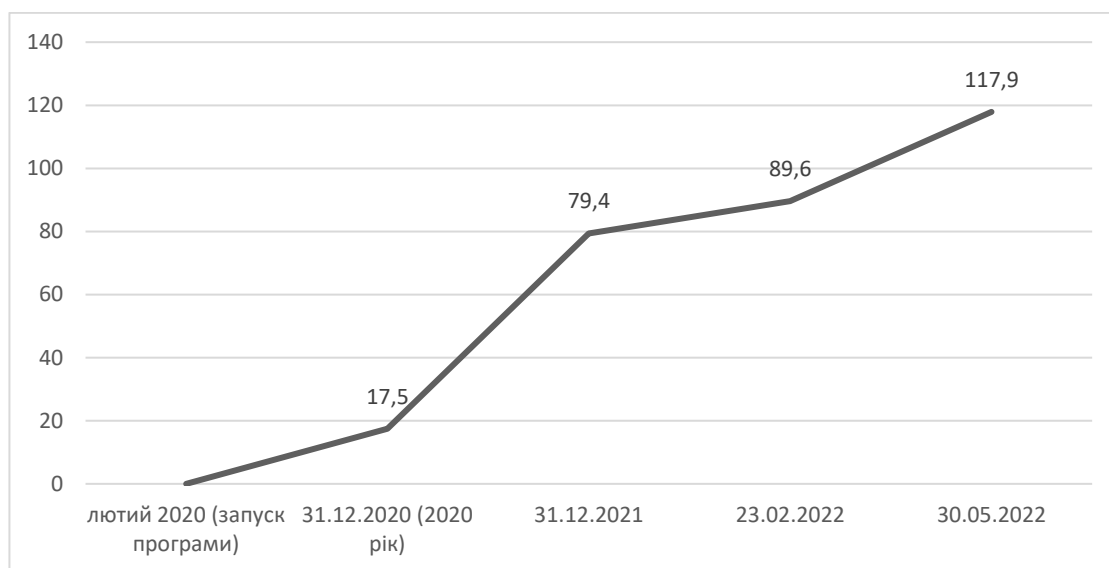

Рисунок 2.6 — Динаміка суми кредитів за програмою за 2020-2022 рр. (млрд грн)

Джерело: сформовано автором на основі [58]

З даного графіку, ми можемо зробити висновок, що програма «5-7-9%» користується значним попитом, особливо в сучасних умовах, за 2021 р. було видано 79,4 млрд грн за цією державною програмою, на це мало великий вплив карантинні обмеження в країні, що перешкоджало діяльності бізнесу. У 2022 р. кількість кредитів, порівняно з минулим роком, зросла ще на 38,5 млрд грн і склало 117,9 млрд грн, що пояснюється воєнним станом в країні і постійними

труднощами в виконанні своєї роботи аграрними підприємствами, також, значний вплив на даний показник мають додаткові пільги, які навесні 2022 р. були внесені в програму.

Станом на 30.05.2022 р. за період дії воєнного стану в Україні у рамках Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» кредити вже надано майже 8000 підприємств та ФОП, також, було укладено 7 654 кредитні договори на суму 28, 29 млрд грн, з яких:

- 0,23 млрд грн використано на інвестиційні цілі;
- 3,26 млрд грн – на антикризові кредити;
- 2,07 млрд грн використано на рефінансування вже попередньо отриманих кредитів;
- 17,08 млрд грн на кредити для сільськогосподарських товаровиробників;
- 5,62 млрд грн використано саме на антивоєнні цілі [50].

На цей час банки щотижнево надають кредитів на суму 3-4 млрд грн і ця кількість постійно зростає.

Так як строк дії Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» добігав кінця, 29 липня 2022 р. було продовжено програму строком до 31 жовтня 2022 р. [59], до кінця цього терміну уповноважені банки можуть приймати заявки на кредитування в розмірі 90 млн грн від сільськогосподарських підприємств, за відсотковою ставкою від 0% до 9%, в залежності від суб'єкта та категорії кредиту [59].

Термін кредиту становить максимум 5 років, якщо сільськогосподарський виробник бере його з метою реалізації інвестиційного проекту та на рефінансування існуючої заборгованості, та максимум на 3 роки при головній цілі – фінансування оборотного капіталу.

Дане фінансування сільськогосподарські виробники можуть отримати на успішне завершення збиральних робіт та на підготовку до посівної компанії 2023 р.

Крім того, дане продовження строків пільгового кредитування дало можливість позичальникам, які отримували кредити під 0% протягом березня-травня, здійснити виплати за цими кредитами не в серпні 2022 р., а до лютого 2023 р. [59].

На сьогодні, 14.11.2022 р., програма «Доступні кредити 5-7-9%» продовжує свою дію, через продовження воєнного стану в країні до 19 лютого 2023 р. Через значні руйнування сільськогосподарських підприємств, спричинені бойовими діями в країні, Уряд ще більше розширив програму. Тепер, такі підприємці мають право отримати кредит на відновлення виробничих потужностей за відсотковою ставкою 9% та терміном на 5 років, сума такого кредиту становить до 60 млн грн.

Розглянемо більш детально на які більше всього цілі беруть кредити сільськогосподарські підприємства і в яких банках партнерах (табл. 2.7).

Таблиця 2.7. — Кредити надані ТОП 10 банками України на 14.11.2022 р. (млн грн)

№	Назва	Цілі		
		Інвестиційні кредити 5-7-9%	Антикризові кредити 3%	Кредити рефінансування 0%
1	АТ "Укрексімбанк"	501	2 575	692
2	ОТП Банк	70	3 793	563
3	АБ "Укргазбанк"	566	3 504	1 375
4	АТ "Кредобанк"	1 876	2 837	941
5	АТ "Креді Агріколь Банк"	0	3 323	4 142
6	АТ "ПроКредит Банк"	183	5 108	3 257
7	АТ "Ощадбанк"	2 462	6 362	1 178
8	АТ КБ "ПриватБанк"	2 858	7 152	400
9	АТ "Пумб"	341	6 712	4 440
10	АТ "Райффайзен Банк"	413	10 164	5 489

Джерело: сформовано автором на основі [58]

Розглянувши дану таблицю, ми можемо зробити висновок що найбільше банками було надано кредитів саме на антикризові кредити під 3%, друге місце зайняло кредитування на рефінансування під 0% та останнє, третє місце,

дісталось інвестиційним кредитам. Таку статистику можна пояснити тим, що через нестабільну ситуацію в країні багато підприємств втратили багато прибутку, обладнання та приміщень, що наближає їх до кризового стану.

Рефінансування також є наразі дуже актуально, бо бравши кредити підприємці не могли розрахувати всі нюанси які потім зможуть їм перешкодити у виплаті кредиту.

Також, більш детально, за допомогою діаграми, розглянемо які саме банки більше всіх змогли надати кредитів сільськогосподарським підприємствам (рис. 2.7).

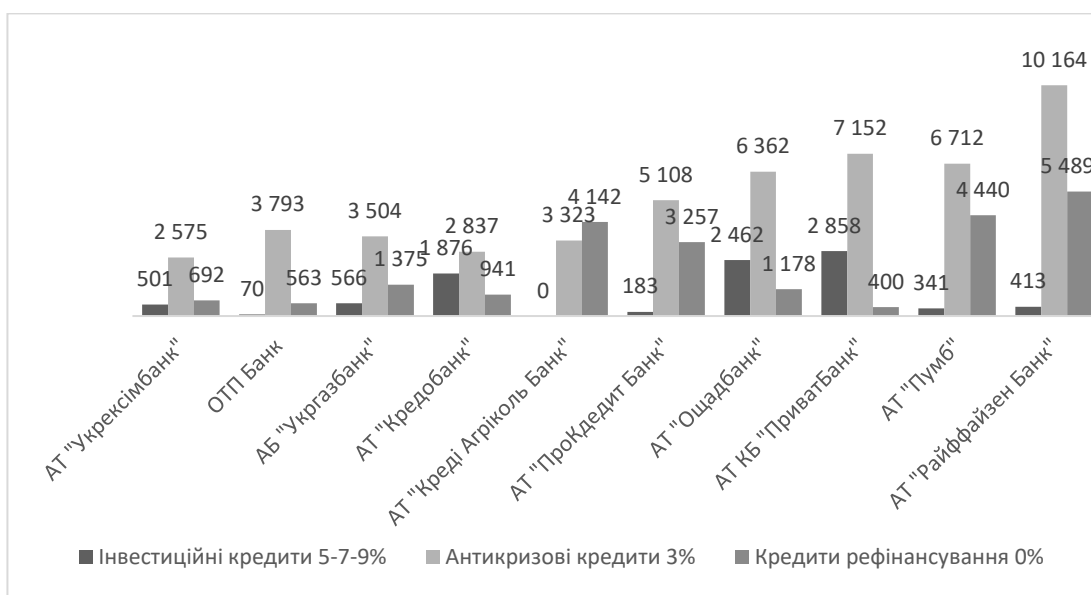

Рисунок — 2.7 Порівняльна характеристика надання пільгових кредитів банками станом на 14.11.2022 р. (млн грн)

Джерело: сформовано автором на основі [58]

За даними представленої на малюнку діаграми, ми можемо побачити, що з усіх банків, інвестиційних кредитів за весь період найбільше видав АТ КБ «ПриватБанк», їх загальна сума на 14.11.2022 р. складає 2 858 млн грн, найменшу кількість має ОТП Банк – 70 млн грн, а АТ «Креді Агріколь Банк» взагалі не видав жодного інвестиційного кредиту.

Лідером з видачі антикризових кредитів є АТ «Райффайзен Банк», їх загальна сума складає 10 164 млн грн, друге місце зайняв АТ КБ «ПриватБанк»

з сумою 7 152 млн грн, з різницею на 3 012 млн грн. Найменше кредитів на дану ціль видав АТ "Укрексімбанк" – 2 575 млн грн.

Кредити рефінансування найбільшим попитом користувалися в АТ «Райффайзен Банк» – 5 489 млн грн, найменше кредитів даного виду було видано АТ КБ «ПриватБанк» – 400 млн грн.

Отже, можна сказати, що найбільшим попитом серед клієнтів користуються такі банки як: АТ «Райффайзен Банк» та АТ КБ «ПриватБанк», вони мають одні з найбільших показників по кредитуванню сільськогосподарських підприємств.

Слід відмітити, що через збільшення кредитної діяльності банків, їх кредитні портфелі також зазнали значного збільшення, як за період воєнного стану, так і за весь час дії програми «5-7-9%» загалом, більш точно розглянути збільшення кредитних портфелів банків (табл. 2.8).

Таблиця 2.8 — Кредитні портфелі банків України станом на 14.11.2022 р. (за весь період дії програми) млн грн

Назва банку	Компоненти програми						Усього
	Інвестиційний	Анти-Ковідний	Рефінансування	Підтримка ФОП	Підтримка посівної компанії	Підтримка бізнесу у воєнний час	
АТ КБ «Приват Банк»	2 857,64	7 151,86	399,98	0	8 023,11	4 296,19	22 728,78
АТ «Райффайзен Банк»	340,23	10 158,16	5 567,33	0	1 771,52	4 047,00	21 884,24
АТ "Ощадбанк"	2 080,91	6 226,37	1 695,34	0	3 532,13	5 555,44	19 090,19
АТ "Пумб"	323,68	6 711,90	4 457,15	0	2 673,35	3 701,41	17 867,49
АБ "Укргазбанк"	1 771,40	2 815,25	1 067,89	0	3 560,64	2 858,01	12 073,19

Джерело: сформовано автором на основі [58]

З даної таблиці ми можемо побачити, що при врахуванні використання всіх компонентів програми «5-7-9%» за весь період з початку її існування, у більшості

банків значно зріс кредитний портфель, тут представлений Топ-5 банків з найбільшим зростанням портфелю.

Найбільше зростання кредитного портфелю за даний період можна спостерігати у АТ КБ «ПриватБанк» - 22 728,78 млн грн, найбільше мало вплив на даний показник кредитування в підтримку посівної компанії – 8 023,11 млн грн та Анти-Ковідне – 7 151,86 млн грн. АТ «Райффайзен Банк» має незначний відрив з попередньо представленим банком, загальна кількість його кредитного портфелю менша лише на 844,54 млн грн і складає 21 884,24 млн грн. В даного банку найбільше було кредитування Анти-Ковідне та рефінасування.

З різницею в 10 655,59 млн грн п'яте місце займає АБ «Укргазбанк» з кредитним портфелем на суму 12 073,19 млн грн. Його основним кредитуванням було: посівна компанія, Анти-Ковідна та підтримка бізнесу у воєнний час.

Також, слід зазначити, що жодний з представлених банків не робив кредитування на підтримку ФОП (табл. 2.9).

Таблиця 2.9 — Кредитні портфелі банків України станом на 14.11.2022 р. (за період воєнного стану в країні)

Назва банку	Компоненти програми						Усього
	Інвестиційний	Анти-Ковідний	Рефінасування	Підтримка ФОП	Підтримка посівної компанії	Підтримка бізнесу у воєнний час	
АТ КБ «Приват Банк»	361,59	386,44	26,4	0	8 023,11	4 296,19	13 093,73
АТ «Райффайзен Банк»	0	602,97	1 287,92	0	1 771,52	4 047,00	7 709,42
АТ "Ощадбанк"	156,28	1 156,13	264,75	0	3 532,13	5 555,44	10 664,73
АТ "Пумб"	24,79	828,42	1 050,59	0	2 673,35	3 701,41	8 278,56
АБ "Укргазбанк"	19,67	562	20,1	0	3 560,64	2 858,01	7 020,87

Джерело: сформовано автором на основі [58]

З даної таблиці видно, що за період, з початку впровадження воєнного стану в країні, банківське кредитування майже повністю направлено на такі цілі, як: підтримка посівної компанії та підтримка бізнесу у воєнний час.

Інвестиційні цілі повністю пішли на останній план, кредитування на рефінансування проводиться, але вже не в такому обсязі як було до 24.02.2022 р. Можна побачити, що найбільше було виділено кредитування на посівну компанію, саме АТ КБ «ПриватБанк», а кредитування в підтримку бізнесу у воєнний час найбільше здійснив АТ «Ощадбанк» – 5 555,44 млн грн.

Ключовим для аналізу державної програми є розгляд підписаних кредитних договорів, їх стан за видами (рис. 2.8).

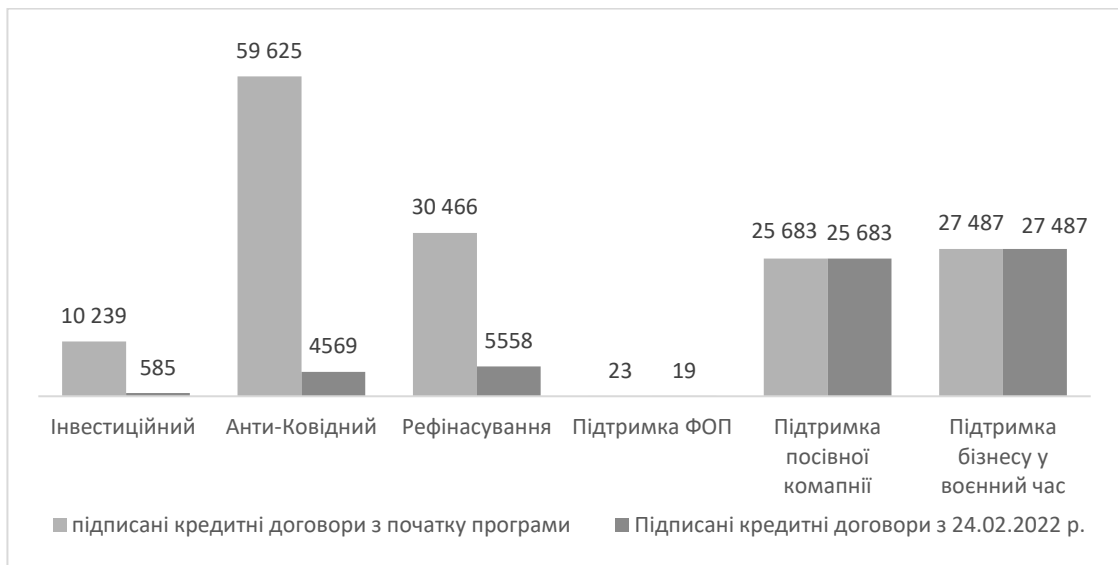

Рисунок 2.8 — Підписані кредитні договори станом на 14.11.2022 р. (млн грн)

Джерело: сформовано автором на основі [58]

За даною діаграмою, ми можемо побачити, загальні кількість підписаних договорів всіма банками, за весь період дії державної програми, так і лише за термін з 24.02.2022 р. по сьогоднішній день.

За весь період було більше всього підписано договорів за Анти-Ковідним напрямом, їх загальна сума склала – 59 625 млн грн, на другому місці кредитування рефінансування – 30 466 млн грн.

Звісно, з періоду воєнного стану більша увага почала приділятися саме посівній компанії та підтримці бізнесу, у цей непростий час, тому у даний проміжок часу вони є лідерами з виділення кредитування саме на них.

Отже, можна зробити висновок, що державна програма «Доступні кредити 5-7-9%» допомагає не лише сільськогосподарським підприємствам з покращенням їх фінансового стану, а й банкам-партнерам, підвищуючи їх рейтинг, довіру та фінансове положення загалом.

2.3 Організація кредитних відносин АТ КБ «ПриватБанк» з підприємствами аграрного сектору

Акціонерне товариство комерційний банк «ПриватБанк» відповідно до установчого договору було створено 07 лютого 1992 р. у формі товариства з обмеженою відповідальністю Комерційний банк «ПриватБанк», офіційно зареєстрований Національним банком України він був 19 березня 1992 р. (реєстраційний № 92) [60].

З метою недопущення нестабільності ситуації в банківській системі України, враховуючи важливість АТ КБ «ПриватБанк», 18 грудня 2016 р. держава взяла участь у виході банку з ринку через націоналізацію.

Враховуючи рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 грудня 2016 р. «Про невідкладні заходи щодо забезпечення національної безпеки України в економічній сфері та захисту інтересів вкладників», держава в особі Міністерства фінансів та у встановленому законом порядку набула права власності на 100% акцій АТ «ПриватБанк» [60].

Сьогодні держава є єдиним акціонером, який володіє 100% акцій банку. Головою Правління АТ КБ «ПриватБанк» є Герхард Бьош. Статутний капітал банку складає 206 059 743 960,00 грн [60].

Основними видами діяльності АТ КБ «ПриватБанк» є:

- інші види грошового посередництва;
- інші види кредитування;
- надання інших фінансових послуг (крім страхування та пенсійного забезпечення);

- управління фінансовими ринками;
- посередництво за договорами по цінних паперах або товарах;
- інша допоміжна діяльність у сфері фінансових послуг, крім страхування та пенсійного забезпечення [60].

АТ КБ «ПриватБанк» вважається одним з найбільших банків України. За статистикою банку, клієнтів, які хоча б один раз користувалися їх послугами, нараховується вже понад 20 мільйонів – половина всіх користувачів банківськими послугами в Україні, враховуючи від приватних осіб до компаній та підприємців. Станом на 31 грудня 2021 р. Банк має 20 філій і 1 475 функціонуючих відділень в Україні та філію на Кіпрі.

Чистий прибуток ПриватБанку у 2020 р. склав 24,3 млрд грн, ця сума є 61,2% прибутку усіх банків України за рік. Загалом, після його націоналізації, банк вже сплатив близько 55,4 млрд грн дивідендів до державного бюджету [12].

Розглянемо більш детально фінансовий стан АТ КБ «ПриватБанк» (табл. 2.10).

Таблиця 2.10 — Фінансові результати АТ КБ «ПриватБанк» (млн грн)

Показник	Роки			Абсолютне відхилення, млн грн		Відносне відхилення %	
	2019	2020	2021	2020-2019	2021-2020	2020-2019	2021-2020
Активи	309 659	382 643	401 385	72 984	18 742	23,57	4,90
Зобов'язання	255 033	329 586	334 470	74 553	4 884	29,23	1,48
Власний капітал	54 626	53 057	66 915	- 1 569	13 858	-2,87	26,12
Статутний капітал	206 060	206 060	206 060	-	-	0	0
Доходи	60 529	62 412	72 200	1 883	9 788	3,11	15,68
Витрати	34 368	34 952	36 514	584	1 562	1,70	4,47
Результати діяльності	32 609	24 302	25 507	- 8 307	1 205	-25,47	4,96
Рентабельність активів, %	0,11	0,06	0,06	-0,04	0	-39,69	0,00
Рентабельність капіталу, %	0,60	0,46	0,70	-0,14	0,24	-23,33	52,17

Джерело: сформовано автором на основі [ДОДАТОК А]

Розглянувши фінансові результати АТ КБ «ПриватБанк», за допомогою представленої таблиці, ми можемо побачити, що активи банку кожного року

збільшуються, і на 31.12.2021 р. складали 401 385 млн грн, що на 4,9% більше ніж за 2020 р.

Власний капітал АТ КБ «ПриватБанк» у 2020 р. зазнав зменшення на 2,9%, але у 2021 р. ситуація виправилась і він збільшився на 26,12% і склав 66 915 млн грн. Така позитивна статистика останнього року каже про те, що банк мав досить прибуткову роботу за 2021 р.

Також, капітал банку є рентабельним, так як всі показники більші норми - > 10 %, це означає, що банк ефективно використовує всі ресурси, які маютья в нього в розпорядженні.

Статутний капітал банку залишається незмінним протягом останніх років і складає 206 060 млн грн. Доходу банку також, кожного року зростають, за останній рік зросли на 9 788 млн грн і склали 72 200 млн грн.

Активи банку відповідають нормі – більше 5%, що показує, що прибуток компанії зростає стабільно і банк є стійким та конкурентоспроможним.

Розглянемо більш детально витрати та доходи АТ КБ «ПриватБанк» (табл. 2.11) за останні 3 роки.

Таблиця 2.11 — Витрати та доходи АТ КБ «ПриватБанк» за 2019-2021 рр. (млн грн)

Показник	Роки			Абсолютне відхилення, млн грн		Відносне відхилення %	
	2019	2020	2021	2020-2019	2021-2020	2020-2019	2021-2020
Процентні доходи	33 841	33 563	35 857	-278,0	2 294,0	-0,82	6,83
Чистий % дохід	19 667	21 961	29 324	2 294,0	7 363,0	11,66	33,53
Комісійні доходи	24 575	27 649	35 057	3 074,0	7 408,0	12,51	26,79
Чистий коміс. дохід	18 189	18 761	28 468	572,0	9 707,0	3,14	51,74
Інші доходи	2 113	1 200	1 286	- 913,0	86,0	-43,21	7,17
Процентні витрати	14 095	12 266	6 533	- 1 829,0	- 5 733,0	-12,98	-46,74
Комісійні витрати	6 386	8 688	11 840	2 302,0	3 152,0	36,05	36,28
Виплати прац.	7 311	7 683	9 176	372,0	1 493,0	5,09	19,43
Адмін. та інші операційні витрати	6 576	6 315	8 965	- 261,0	2 650,0	-3,97	41,96
Податок на прибуток	- 2 073	- 4 403	3 358	- 2 330,0	7 761,0	112,40	-176,27
Чистий прибуток/збиток	32 609	24 318	35 242	- 8 291,0	10 924,0	-25,43	44,92

Джерело: сформовано автором на основі [ДОДАТОК Б]

За даними показаними в представленій таблиці, ми можемо побачити, що АТ КБ «ПриватБанк» за останній рік значно збільшило свої доходи, та зменшило кількість витрат. Серед прибутку найбільше змін зазнав чистий комісійних дохід, він збільшився на 51,74% та склав 28 468 млн грн.

Тим часом процентні витрати банку за 2021 р. зменшилися на 46,74% та склали 6 533 млн грн, при тому що у 2020 р. вони також зазнали зменшення на 12,98% і склали 12 266 млн грн. Більш детально розглянемо складові прибутку банку (рис. 2.9).

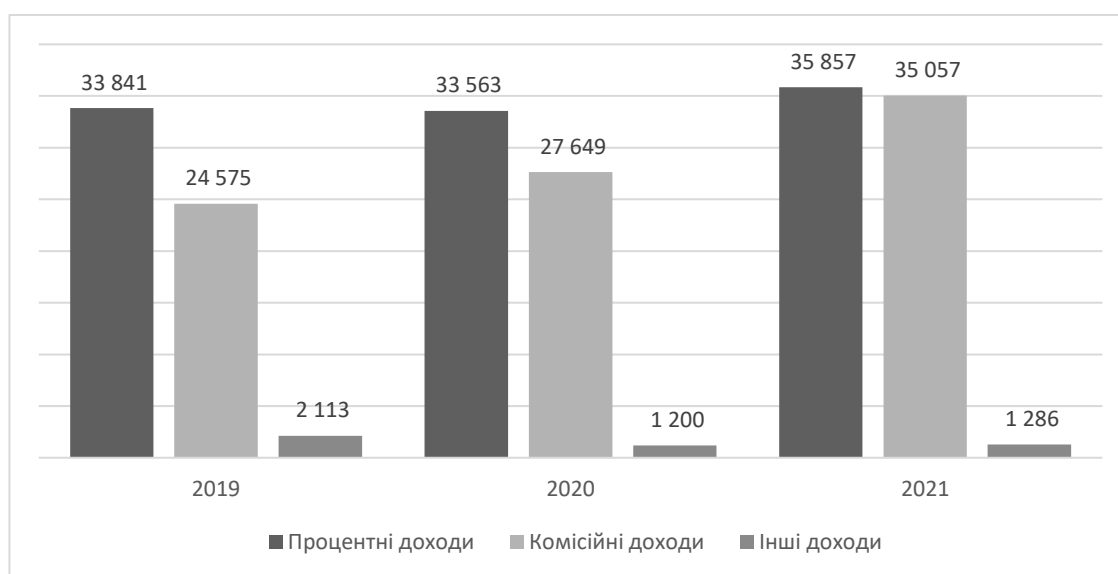

Рисунок 2.9 — Динаміка доходів АТ КБ «ПриватБанк» за 2019-2021 рр. (млн грн)

Джерело: сформовано автором на основі [ДОДАТОК Б]

За даною діаграмою ми можемо дослідити вагу кожної складової прибутку банку на кінцевий показник. За всі 3 роки більшу частку загальної суми прибутку банку мав показник процентних доходів АТ КБ «ПриватБанк». Кожного року він зазнавав незначного збільшення, за 2021 р., порівняно з 2020 р., цей показник зріс на 2 294 млн грн і склав 35 857 млн грн.

Комісійні доходи займають 2 місце, можемо побачити їх динаміку зростання кожного року, за 2 роки вони зросли на 10 482 млн грн і склали 35 057 млн грн, майже порівнявшись з показником процентних доходів банку.

Інші представлені доходи мають найменшу частку в складанні прибутку

АТ КБ «ПриватБанк», їх показник у 2021 р. сягає 1 286. Даний показник на 827 млн грн став меншим ніж у 2019 р., за графіком бачимо, що він почав знову зростати починаючи з 2020 р.

Також, слід розглянути витрати банку за останні 3 роки (рис. 2.10).

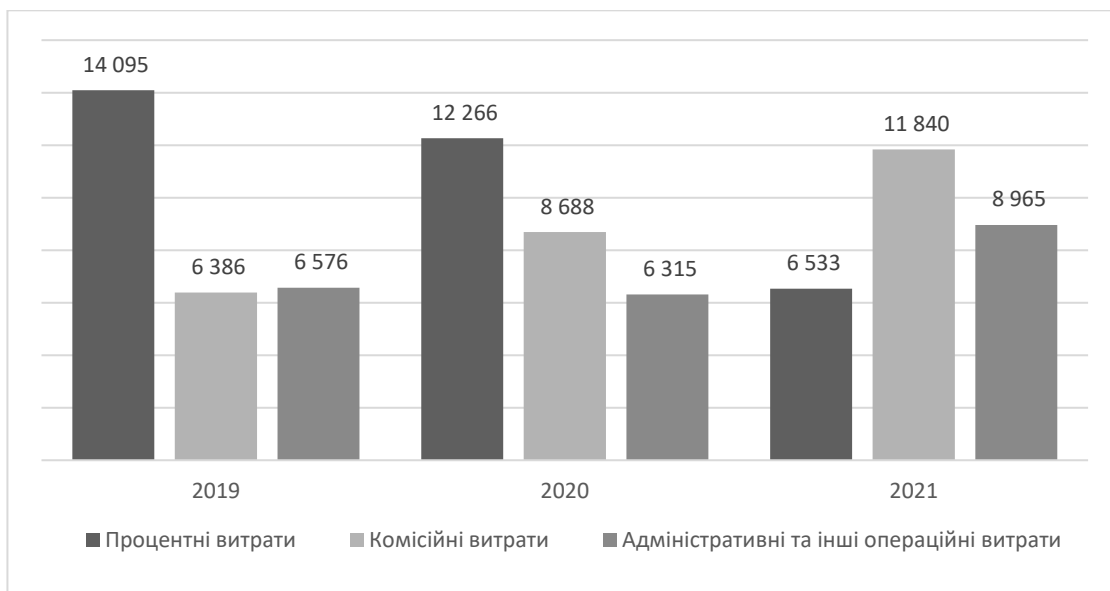

Рисунок 2.10 — Динаміка витрат АТ КБ «ПриватБанк» за 2019-2021 рр. (млн грн)

Джерело: сформовано автором на основі [ДОДАТОК Б]

З даного графіку ми можемо побачити, що показник процентні витрати, який був найбільшим у 2019 р., у 2021 р. значно зменшився, на 7 562 млн грн, і у 2021 році склав 6 533 млн грн.

Показники комісійних витрат та інших операційних витрат навпаки збільшилися за останні роки та більшу вагу в структурі витрат та станом на 2021 р. становлять 11 840 млн грн та 8 965 млн грн відповідно.

Розглянувши фінансовий стан банку можемо побачити, що він постійно розвивається та удосконалюється.

АТ КБ «ПриватБанк» має великий вибір доступних кредитних продуктів, що дозволяє кожному клієнту вибрати для себе найкращий варіант, який є необхідним для нього саме на цей момент (табл. 2.12).

Таблиця 2.12 — Основні типи кредитних продуктів

Юридичні особи та/або фізичні особи-підприємці		Фізичні особи	
Тип кредиту	Максимальний прийнятний термін, років	Тип кредиту	Максимальний прийнятний термін, років
1.Кредити в поточну діяльність		1.Кредити без забезпечення	
-овердрафт на поточний рахунок	1 (до 2 років для документарних операцій)	-кредитні картки	20 (з щомісячним погашенням)
-кредит на поповнення обігових коштів		-споживчі кредити	2
-документарні операції		2.Забезпечені кредити	
-торгове фінансування		-іпотека	20
2.Інвестиційне фінансування		-фінансування авто, в т. ч. в лізинг	7
-фінансовий лізинг	5 (до 7 років у випадку цільового фінансування на утеплення та модернізацію використання ресурсів)	-кредит під заставу депозиту	1
-інвестиційний кредит		-фінансування під заставу нерухомості	5

Джерело: сформовано автором на основі [61]

Також, у виключних випадках, банк може здійснювати фінансування юридичних осіб через купівлю цінних паперів. Погашення таких цінних паперів має бути гарантоване урядом України, чи особою, рейтинг якої є не нижчим за інвестиційний клас. Термін даного типу фінансування не має перевищувати 1 рік [61].

Кредитний процес в АТ КБ «ПриватБанк» поділяється на 4 стадії:

- 1) залучення клієнта та надання йому всієї інформації про кредитування та консультація;
- 2) збір необхідної інформації про клієнта, надалі її аналіз та прийняття рішення про кредитування;
- 3) впровадження рішення про кредитування (оформлення, облік тощо);
- 4) поточне управління відносинами на основі договору, між клієнтом та Банком [61].

Після впровадження воєнного стану в Україні АТ КБ «ПриватБанк», також внесли деякі зміни до умов кредитування:

- було розпочато кредитування підприємств АПК за державною програмою в підтримку агробізнесу;
- до 1 червня були оголошені кредитні канікули, як фізичним особам, так і бізнес-клієнтам, умовою була відсутність прострочення кредиту або якщо його строк не перевищував 90 діб;
- були зроблені доступні кредитні ліміти за карткою «Універсальна» для фізичних осіб. Також, було відновлено роботу «Кредитного ліміту на поточний рахунок», «Овердрафту» (бланкового та заставного) та кредитного ліміту «Підприємницький» для бізнес-клієнтів [62].

Як вже було зазначено вище, АТ КБ «ПриватБанк» є учасником державної програми «Доступні кредити 5-7-9%», яка компенсує підприємцю частину кредитного навантаження. Згідно з цією програмою стартапи та бізнеси, які ще не працюють, можуть отримати від 100 тис до 50 млн грн строком до 5 років, за відсотками від 0% до 9%, залежно від щорічного виторгу та кількості створених нових робочих місць.

Для кредитування на розвиток підприємництва АТ КБ «ПриватБанк» має певні умови (табл. 2.13).

Таблиця 2.13 — Умови надання кредиту на розвиток підприємництва у АТ КБ «ПриватБанк»

Вид кредиту	Невідновлювана кредитна лінія	Відновлювана кредитна лінія
1	2	3
Строк дії лінії (транша)	До 5 років	До 3 років. Обіговість траншів – 90/180/270 (для аграріїв) днів
Сума лінії	Від 100 000 до 50 000 000 грн*	
Сума кредиту	До 80% від вартості інвестиційного проекту	До 25% вартості інвестиційного проекту, що фінансується кредитними коштами, – на витрати, що є невід'ємною частиною реалізації такого проекту**

Продовження таблиці 2.13

1	2	3
Ставка	<ul style="list-style-type: none"> 7% або 9% річних – у першому кварталі (залежить від суми отриманого доходу на групу за останній звітний рік). Від 5% до 9% річних – з наступного кварталу (залежить від кількості нових робочих місць, переглядається щокварталу) 	
Спосіб видачі	Траншами на рахунок постачальника з контролем відповідності цільовому використанню	Траншами на рахунок позичальника з контролем відповідності цільовому використанню
Графік	Рівними частинами або адаптований (відстрочення сплати тіла кредиту для аграріїв – до 6 міс., погашення % – щомісяця 1-го числа).	Обіговість траншів – 90/180/270 днів (для аграріїв). Погашення % – щомісяця 1-го числа
Забезпечення	Нерухомість/автотранспорт/СГТ/обладнання + порука від фізичної особи – власника бізнесу (для юридичних осіб)	Нерухомість/автотранспорт/СГТ/обладнання + порука від фізичної особи – власника бізнесу (для юридичних осіб)
Комісія	1%/1,5% (разова під час видачі кредиту) – для наявного бізнесу/стартапів	
Гарантування основного боргу від держави	Для стартапів	
Обов'язкові умови	Для стартапів: наявність якісного бізнес-плану	
* Сума державної допомоги не може перевищувати екв. 200 000 євро за трирічний період на групу..		
** Відновлювана кредитна лінія надається лише як доповнення до кредиту на інвестиційні цілі.		

Джерело: сформовано автором на основі [62]

Банк-партнер зазначає такі переваги участі в даній програмі:

- зниження відсоткової стави завдяки надання компенсації державою;
- рефінансування заборгованості за кредитами, взятими бізнесом в банках України, під 0% шляхом надання державної компенсації процентів;
- отримання кредиту відбувається зручними частинами (траншами) з перерахуванням саме партнерам;
- для агробізнесу є можливість зручного графіку погашення кредиту: зручними частинами або адаптовано;
- відбувається фінансування супутніх витрат, які будуть під час реалізації інвестиційного проекту;
- збільшення обігових коштів за відсотковою ставкою 0% річних [62].

З даної таблиці можемо побачити, що всі умови кредитування в АТ КБ «ПриватБанк» відповідають загальним нормам і правилам державної програми «5-7-9%».

Також, даний банк займається кредитуванням на антикризові заходи (табл. 2.14).

Таблиця 2.14 — Умови надання кредиту на антикризові заходи у АТ КБ «ПриватБанк»

Цілі	Підтримка інвестиційних проєктів, пов'язаних з виробництвом лікарських засобів і тд	Поповнення обігових коштів без прив'язки до витрат за інвестиційним проєктом**	Рефінансування наявної заборгованості за кредитами бізнесу в банках України під 0%
1	2	3	4
Вид кредиту	Невідновлювана кредитна лінія	Відновлювана кредитна лінія	<ul style="list-style-type: none"> • Невідновлювальна кредитна лінія • Відновлювана кредитна лінія
Строк дії лінії (транша)	До 5 років	До 3 років. Обіговість траншів – 90/180/270 (для аграріїв) днів	<ul style="list-style-type: none"> • До 5 років – для невідновлювальних ліній. • До 3 років – для відновлювальних ліній
Сума лінії	Від 100 000 грн до 50 000 000 грн***		
Спосіб видачі	Траншами на рахунок постачальника з контролем відповідності цільовому використанню	Траншами на рахунок позичальника	Зміна умов чинного кредитного договору та/або надання нового кредиту для погашення попереднього
Сума кредиту	До 80% від вартості інвестиційного проєкту	100% запиту	100% запиту. Рефінансується: - сума сальдо за невідновлювальною лінією; - сума ліміту за відновлювальною лінією
Графік	Рівними частинами або адаптований (відстрочення сплати тіла кредиту для аграріїв – до 6 міс., погашення % – щомісяця 1-го числа)	Обіговість траншів – 90/180/270 днів (для аграріїв). Погашення % – щомісяця 1-го числа	До 31.12.2021 – відстрочка першого платежу з оплати тіла (на запит). <ul style="list-style-type: none"> • Рівними частинами/адаптований графік (для аграріїв) – для невідновлювальних ліній. Обнулення кожні 90/180/270 (для аграріїв) днів – для відновлювальних кредитних ліній

Продовження таблиці 2.14

1	2	3	4
Ставка	Ставка - 0% річних – на період карантину та обмежувальних заходів, 7% річних – через 90 днів після їхнього скасування		0% річних – до 31.03.2021, 3% річних – з 01.04.2021
Забезпечення	Нерухомість/автотранспорт/СГТ/обладнання + порука від фізичної особи – власника бізнесу (для юридичних осіб)		
Компенсація % від держави	Щомісяця на рахунок відсотків		
Гарантування основного боргу від держави	Для стартапів		Не надається
Комісія	1%/1,5% (разово під час видачі кредиту) – для наявного бізнесу/стартапів		1% разово під час видачі кредиту
Обов'язкові умови	Для стартапів: наявність якісного бізнес-плану		<ul style="list-style-type: none"> • Річний дохід від діяльності на групу не більше ніж екв. 20 млн євро. • Збереження не менше ніж 50% фонду оплати праці працівників (порівняно з 01.03.2020). • Збереження середньої чисельності працівників на рівні не менше ніж 50% (порівняно з 01.03.2020).

Примітка. Джерело: [сформовано автором на основі [62]]

Даний напрям програми, який представлений в таблиці, також є дуже вигідним та користувався популярністю серед підприємців в країні у період жорстких карантинних обмежень в Україні.

Отримані кредит з компенсацією від держави по програмі «доступні кредити 5-7-9%» можуть юридичні особи, які не мають частки держави в статутному капіталі, учасники (засновники) фізичні чи юридичні особи, які є резидентами України та кінцеві бенефіціарні власники (контролери) – фізичні особи, які є резидентами України, також фізичні особи – підприємці, які також є резидентами України та вони можуть відповідати певним вимогам:

- сукупний річний дохід всіх пов'язаних осіб є не більше 20 млн євро (в екв.);
- позичальник разом з пов'язаними особами не мали державної підтримки, за останні 3 календарні роки, яка б перевищувала суму – 200 000

євро, визначену по офіційному валютному курсу встановленому НБУ, який був актуальний на останній день останнього фінансового року [62].

Можемо розглянути детально умови формування компенсаційної відсоткової ставки (% річних) (табл. 2.15).

Таблиця 2.15 — Умови формування компенсаційної відсоткової ставки

Кількість новостворених робочих місць протягом усього строку кредиту	Розвиток підприємництва		Антикризові заходи із запобігання пандемії COVID-19 і подолання її наслідків	
			Фінансування інвестиційних цілей/поповнення обігових коштів	Рефінансування наявної заборгованості
	Розмір річного доходу з урахуванням групи пов'язаних осіб (форма 2, рядок 2280)			
	до 50 млн грн	50 млн грн – 20 млн євро (екв.)	0–20 млн євро (екв.)	0–20 млн євро (екв.)
	1-й квартал		Незалежно від кількості персоналу: 0% річних – на період карантину та обмежувальних заходів, 3% річних – через 90 днів після їхнього скасування	До 31.03.2021 – 0%; з 01.04.2021 – 3% річних
	7%	9%		
	3 2-го кварталу (перегляд щокварталу)			
0 або зменшення кількості робочих місць	7%	9%		
1	6,5%	8,5%		
2 (за перші 3 міс.)	5%	8%		
2	6%			
3	5,5%	7,5%		
4	5%	7%		
5	5%	6,5%		
6	5%	6%		
7	5%	5,5%		
8 та більше	5%	5%		

Джерело: сформовано автором на основі [62]

Можна побачити з даної таблиці, наскільки держава намагається працевлаштувати більшу кількість людей, роблячи це через більш вигідні пільгові відсотки по кредитуванню.

Розмір процентної ставки для кожного клієнта є індивідуальним та залежить від сети отримання фінансування. При отриманні кредиту на розвиток підприємництва є необхідним дотримання 2 умов:

1) відповідність вимогам розміру річного доходу з врахуванням групи пов'язаних осіб;

2) статистика та динаміка створення робочих місць при врахуванні групи пов'язаних осіб (умова діє після укладення договору за кредитом).

Також, АТ КБ «ПриватБанк» має такі кредитні програми, які беруть участь в компенсаціях:

- 1) інвестиційних кредит;
- 2) «КУБ» під заставу;
- 3) кредит на придбання основних засобів, у тому числі сільгосптехніки;
- 4) кредит на придбання комерційних і легкових авто;
- 5) кредит на придбання комерційної нерухомості;
- 6) кредитна лінія – для поповнення обігових коштів підприємства;
- 7) «Агросезон» - для фінансування витрат відповідно до термінів сільськогосподарського виробництва [62].

Інвестиційний кредит представляє собою непоновлювану кредитну лінію цільове призначення якої є фінансування будь-якого сезонного циклу виробництва, реалізація проекту, інвестиційні цілі, придбання основних засобів, рефінансування кредитів інших банків, валюта – гривня.

Строк дії договору від 1 до 5 років, сума – від 200 000 до 10 000 000 грн, ставка – 14%, разова комісія – 1% від суми кредиту. Порядок погашення: проценти – щомісячно, а тіло кредиту або рівними частинами, або індивідуальний графік (для сезонного бізнесу). Забезпеченням може бути нерухомість, обладнання, автотранспорт, сільгосптехніка, додатково – порука від фізичної особи – власника бізнесу [62].

Кредитування «КУБ» під заставу належить до програми «Доступні кредити 5-7-9%», тому має ставку від 0% або +7% річних за програмою державних гарантій. Разова комісія – 1% від суми кредиту. Сума: для юридичних осіб - до 5 000 000 грн, ФОП - до 2 000 000 грн. Строк кредиту від 1 до 3 років з можливістю дострокового погашення без комісії. Отримання коштів відбувається на поточний рахунок [62].

Забезпечення від 30% суми фінансування із заставою, інше державна гарантія та порука від власника бізнесу. Порядок погашення – щомісяця рівними частинами. Також, на термін дії кредиту відбувається страхування відповідно тарифам страхової компанії спів працюючої з банком. Цільове призначення: поточне фінансування бізнесу, окрім погашення кредитів, виплати дивідендів та надання фінансової допомоги.

Також є різновид програми «КУБ» (табл. 2.16).

Таблиця 2.16 — Кредитна програма «КУБ» та «АгроКУБ»

	КУБ	АгроКУБ
Ставка	1,6% на місяць від суми кредиту – перші 6 місяців; 1,4% на місяць від суми кредиту – наступні 6 місяців	
Сума	50 000–1 000 000 грн	
Отримання коштів	На поточний рахунок	
Забезпечення	Без застави	
Строк кредиту	12 місяців	12 місяців
Порядок погашення заборгованості за кредитом	Щомісяця рівними частинами	Щомісяця, передбачено адаптований графік (на вибір клієнта та за узгодженням з банком): 1. перші 6 місяців погашення тільки процентів; 2. наступні 6 місяців – щомісячне погашення рівними частинами основного боргу з процентами.
Хто може стати учасником програми	Приватні підприємці та юридичні особи	Приватні підприємці та юридичні особи сільськогосподарської сфери, у яких вид діяльності пов'язаний з рослинництвом або тваринництвом
Період надання	Будь-який період	

Джерело: сформовано автором на основі [62]

Кредит на придбання основних засобів, у тому числі сільгосптехніки має строк 1-3 роки. Ставка UIRD (3 міс.) + 7% річних або від 0% річних за програмою уряду “Доступні кредити під 5-7-9%, валюта гривня. Сума фінансування від 100 тис. грн. Аванс від 20% вартості ОЗ. Майно яке може купуватися: комерційний транспорт, сільгосптехніка, спецтехніка. Платежі здійснюються щомісяця рівними частинами/платежами, адаптований (з

урахуванням сезонності бізнесу). Страхування відбувається щороку відповідно тарифам акредитованої банком стахової компанії [62].

Кредит на придбання комерційних і легкових авто в рамках програми «Доступні кредити 5-7-9%» допускається придбання транспортних засобів, але тільки для використання в комерційних і виробничих цілях.

Кредит на придбання комерційної нерухомості направлений на клієнтів малого та середнього бізнесу: юридичні особи та фізичні особи – підприємці. Строк від 12 до 60 місяців. Ставка 14% річних. Разова комісія – 1% від суми кредиту. Сума фінансування від 200 тис. грн (до 75% вартості нерухомості). Аванс від 25% вартості нерухомості. Графік платежів ануїтет, адаптований при сезонності. Страхування – щорічно [62].

Кредитна лінія – для поповнення обігових коштів підприємства направлена на поповнення обігових коштів підприємств. Строк дії договору від 1 до 3 років. Сума від 100 тис грн до 5 млн грн. Ставка: 90 днів – 18%; 180 днів – 19%. Разова комісія – 1% від суми кредиту. Порядок погашення: проценти щомісячно та тіло кредиту кожні 90/180 днів. Забезпеченням може бути нерухомість, обладнання, автотранспорт, сільгосптехніка та порука від власника [62].

«Агросезон» дає можливість підприємствам вирішити питання щодо фінансування поточного сільськогосподарського циклу та допомагає забезпечити ефективний розвиток сільськогосподарського підприємства. Банком виділяються кредити на:

- закупівлю матеріалів та сировини для сільськогосподарських робіт: паливно-мастильні матеріали, міндобрива, засоби для захисту рослин, насіння;
- поточний ремонт сільськогосподарської техніки, обладнання, робочих приміщень, закупівля запчастин, будівельних матеріалів, оплата проведених ремонтних робіт [62].

Даний банківський продукт має певні умови, при виконанні яких підприємство може розраховувати на даний вид кредитування (табл. 2.17).

Таблиця 2.17 — Умови кредитування кредитної лінії «Агросезон»

Вид кредиту	Відновлювана кредитна лінія
Термін дії лінії/етапу фінансування (у межах лінії)	До лютого 2023 року з можливістю дострокового погашення без комісії
Сума фінансування	Від 2 до 50 млн грн
Процентна ставка	0% на період воєнного стану, потім 5% (за державною програмою «Доступні кредити 5-7-9» або UIRD (3m) + 7% річних
Комісія	1% від суми кредиту (разово)
Період надання фінансування	До 30.09.2022 включно
Погашення основної заборгованості	Грудень 2022 р. – 20%; січень 2023 р. – 30%; лютий 2023 р. – 50%
Погашення процентів	За програмою «Доступні кредити 5-7-9%» – щомісяця по 1-х числах; без участі в програмі «Доступні кредити 5-7-9%» – щомісяця по 25-х числах
Забезпечення	50% – покриття держгарантією, 50% – застава сільгосптехніки (самохідної, причіпної, навісної) та/або ТЗ (крім легкових) + порука. Коефіцієнт покриття – 1,5 без нотаріального оформлення

Джерело: сформовано автором на основі [62]

АТ КБ «ПриватБанк» виділяє такі переваги у використанні кредитної лінії «Агросезон»:

- 1) повністю відкритий та вільний доступ підприємства до кредитних коштів у разі такої потреби;
- 2) мається адаптований графік використання коштів та погашення заборгованості під стадії сільськогосподарського циклу;
- 3) кредитування на 50% забезпечується державою, тому для застави підприємству потрібно лише 50% суми кредиту;
- 4) нарахування відсотків відбувається на залишок заборгованості та відсутня комісія за довгострокове погашення [62].

Ще одним нюансом є те, що для корпоративних клієнтів остаточне рішення за кредитною ставкою та комісіями вже ухвалюється залежно від обсягу фінансування, видів його забезпечення та видів співпраці за іншими продуктами банку.

Кредитування надається «живими» грошима і при цьому є можливість закупити агрокомпоненти більш дешеві за рахунок збільшення обсягу закупівель і певних знижок від постачальників, які є галузевими партнерами банку.

За 2021 р. АТ КБ «ПриватБанк» за програмою кредитування «КУБ» виділив понад 5 млрд грн. Було профінансовано понад 25 тис. проектів для розвитку мікро та малого бізнесу. Всі ці обсяги кредитування збільшились на 25% порівняно з 2020 р.

Також, профінансовано 11,3 тис. проектів щодо кредитування малого бізнесу на суму 8,1 млрд грн. Ще з 2021 р. банк випереджав інших учасників програми «5-7-9%» у 2,66 рази. Та частка вкладу банку серед усіх учасників програми складала 35% [60]. Розглянемо динаміку кредитування за цілями фінансування банком за 2022 рік (табл. 2.18).

Таблиця 2.18 — Кредитний портфель за цілями фінансування АТ КБ «ПриватБанк», млн грн

Дата	Інвестиційні цілі	Антикризова ціль	Рефінансування
1	2	3	4
31.01.2022	2 416	6 405	367
21.02.2022	2 496	6 765	390
25.04.2022	2 514	6 866	374
30.05.2022	2 525	6 866	374
27.06.2022	2 651	6 866	374
29.07.2022	2 763	6 866	374
29.08.2022	2 836	6 917	374
26.09.2022	2 848	7 080	374
31.10.2022	2 852	7 138	400
21.11.2022	2 858	7 172	400

Джерело: сформовано автором на основі [58]

Розглянувши дану таблицю ми можемо побачити що АТ КБ «ПриватБанк» надає більшу перевагу кредитуванню яке йде на антикризові цілі, на сьогодні, 21.11.2022 р., його кредитний портфель за даним напрямом мкладає 7 172 млн грн, що на 767 млн грн більше порівняно з 31.01.2022 р. , тобто за 11 місяців даний показник має значне зростання, хоч і були місяці коли кредитування за даним напрямом не здійснювалось.

Наступним йде кредитування на інвестиційні цілі, за всі місяці банк є лідером зп кількістю кредитування за даним напрямом, кредитування відбувається кожного місяця і на 21.11.2022 р. вже складає 2 858, тобто збільшилось на 442 млн за той же термін, що і минулий показник.

Найменше виділяється кредитування на рефінансування, за пів року з 25.04.2022 р. по 26.09.2022 р. включно даний вид кредитування залишався без змін і на сьогодні становить 400 млн грн.

Можна зробити висновок, що АТ КБ «ПриватБанк» активно приймає участь в кредитуванні підприємств, маючи безліч варіантів по кредитуванню, які можна підібрати під будь-яку потребу підприємців.

Висновки до розділу 2

У другому розділі було розглянуто стан та джерела кредитування АПК в Україні, як держава підтримує сільськогосподарське господарство у такі не прості часи та розглянуто специфіку кредитування аграрних підприємств через АТ КБ «ПриватБанк».

На сьогоднішній день, жодне підприємство не може обійтися без банківського кредиту. На 2022 р. в Україні налічується 71 діючий банк, з них немає жодного банку який би спеціалізувався саме на кредитуванні АПК.

Пасиви банків України, які складаються із капітал та зобов'язань перед вкладниками банку є неоднорідними та їх кількість за останні роки збільшилась та у 2022 р. склала 230 391 млн грн. Активи банківських установ, також зазнають збільшення і на сьогодні складають 230 391 млн грн. Станом на кінець вересня 2022 р. сума кредитних коштів надана сільському, лісовому та рибному господарству складає 125 045 млн грн.

На сьогоднішній день багато банків надають кредити сільському господарству, приблизно 30 банківських установ, основні з них: «Райффайзен Банк», «ПриватБанк», «Ощадбанк» та інші.

Для аграрного сектору державна підтримка є необхідною складовою для підтримки його роботи, особливо через допомогу в банківському кредитуванні.

Держава, намагається допомагати аграрному сектору, особливо після початку пандемії, вона знайшла чудових вихід для допомоги сільському господарству. На початку 2020 р. в Україні почала діяти програма пільгових кредитів «Доступні кредити 5-7-9».

Пільгове кредитування надається на такі потреби: придбання нових основних засобів чи їх модернізація, придбання нерухомості необхідної для роботи підприємства, будівництва та реконструкція нових будівель, придбання прав інтелектуальної власності та збільшення обігових коштів.

Завдяки даній державній програмі у 2021 р. було збережено понад 172 тис. робочих місць та створено 19 тис. нових. Також, частково почала вирішуватись проблема небажання кредитувати малі та середні агропідприємства.

Через те що аграрна галузь тісно пов'язана з економікою країни, то при покращенні стану сільськогосподарських підприємств можемо помітити і позитивну динаміку в реальному ВВП України, на 2022 р. воно склало 4 363 582 млн грн.

Через введення воєнного стану в країні, крім вже існуючих програм по інвестуванню, антикризовому кредитуванню та рефінансуванню було додано «Антивоєнну» програму та «Підтримка посівної компанії». На всі програми у 12 квітня 2022 р. було виділено 2 326 382,22 тис. грн. Загалом, за період з початку дії воєнного стану – 24.02 до кінця травня 2022 р. вже було видано кредитів на 35 млрд грн.

Розглянувши статистику банків по 3 видам надання пільгових кредитів, можна побачити, що лідером є програма «Антикризові кредити» під 3% річних, наступними йдуть кредити на рефінансування і останнє місце займають інвестиційні кредити.

Також, завдяки тому що, банки почали надавати більше кредитів підприємствам, в них значно збільшився кредитний портфель за останні роки,

найбільший кредитний портфель серед всіх банків має АТ КБ «ПриватБанк» – 22 728,78 млн грн, на другому місці АТ «Райффайзен Банк» – 21 884,24 млн грн.

АТ КБ «ПриватБанк» має великий вибір доступних кредитних продуктів, що дозволяє кожному клієнту вибрати для себе найкращий варіант, який є необхідним для нього саме на цей момент. Він має такі програми для кредитування: інвестиційні кредити, «КУБ» під заставу, кредит на придбання основних засобів і сільгосптехніки, кредит на придбання комерційних та легкових авто, кредит на придбання комерційної нерухомості, кредитна лінія та «Агросезон».

Розглянувши кредитний портфель АТ КБ «ПриватБанк», можна побачити, що банк надає більшу перевагу кредитування на антикризові цілі, на сьогодні, 21.11.2022 р., його кредитний портфель складає 7 172 млн грн, що на 767 млн грн більше порівняно з 31.01.2022 р., тобто за 11 місяців даний показник має значне зростання, хоч і були місяці коли кредитування за даним напрямом не здійснювалось.

3. ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ АПК

3.1 Проблеми кредитування аграрних підприємств в Україні

Для українського агробізнесу питання фінансування є болючою проблемою у його роботі та розвитку. Сільськогосподарське виробництво має потребу у великій кількості інвестицій. Дохід, який отримується від реалізації продукції залежить від різних факторів і не є рівномірним.

Водночас, в аграрному бізнесі завжди є значні витрати – безперервний процес ведення сільського господарства (вирощування, додавання добрив і пестицидів, посівні кампанії, збирання врожаю), зберігання продукції (сушіння зерна, обслуговування елеватора, та плата за її зберігання в іншому місці), ремонт і обслуговування, заправка машин (інтенсивна робота часто призводить до швидкого зносу машин і обладнання), значні витрати праці (навіть при врахуванні сезонної зайнятості) [63].

Найбільш доступними та зручними джерелами фінансування в Україні є банківські кредити, доходи від сільського господарства, емісія цінних паперів, прямі інвестиції, векселі, лізинг.

Теоретично більшість банків налаштовані кредитувати сільськогосподарські підприємства, але практика показує, що кредитування фермерів відбувається досить повільно, потреби агробізнесу у фінансових ресурсах задовольняються лише частково. Щодо малих і середніх сільгоспвиробників, вони мають ще більше обмежень в доступі до фінансування.

Головною та основною проблемою залучення банківських кредитів для українських аграрних підприємств є потреба в достатньому забезпеченні. Сільськогосподарські компанії без серйозної кредитної історії зазвичай можуть отримати рівно таку ж суму кредиту, яку вони зможуть забезпечені різними

заставами. У сільськогосподарських підприємств це часто викликає ряд труднощів.

Українські банки, під заставу, найчастіше беруть нерухомість та обладнання. Щастить, якщо агрофірма володіє новим елеватором або фермою. Але частіше за все нові ліквідні об'єкти будуються в рамках проектного фінансування, і вже перебувають в заставі або мають інші види обмежень. Більшість ліквідного обладнання взято в борг або лізинг і не може бути закладено.

Частіше за все більшість активів, які є у певної аграрної компанії, є або недостатньо ліквідними та неправильно оформленими (тракторні бригади, використовувані склади, токи, пайове майно, зерносховища), або вони досить швидко амортизуються (техніка може занадто інтенсивно експлуатуватися), або витратними (засоби щодо захисту рослин, зерно, необхідний посівний матеріал). Частіше за все, саме через ці причини сільськогосподарським підприємствам в Україні просто не вистачає майна, яке підійшло під заставу для банківського кредиту [63].

Практика показує, що фермер, якому необхідно, наприклад, близько 200 тис грн, скоріше за все звернеться до партнерів або до кредитної спілки, ніж у банк [63]. Пояснюється це простою процедурою отримання потрібних кредитних коштів, меншою процентною ставкою за позику, невеликими додатковими витратами, та у більшості випадків можлива відсутністю кредитного забезпечення.

Ще одна важлива проблема – закредитованість галузі. У більшості аграрних компаній ліміти з кредитування вже досягну або близькі до максимального розміру, через постійну потребу в кредитуванні.

Також, перешкодою для кредитування сільгоспвиробників є відсутність взаємної довіри між банками та аграріями. Можна зрозуміти чому фермери досить негативно відносяться до банку, який пропонує їм непосильну позику під високі відсотки. Так само банк з значною настороженістю ставиться до фермера, який, з великою ймовірністю, не поверне не лише проценти, а і сам кредит.

Діяльність комерційних банків є бізнесом, тому як і всі бізнесмени, банки хочуть бути впевненими в тому, що їх гроші обов'язково до них зможуть повернутися. Найчастіше саме небажання позичальника йти на зустріч поставленим вимогам банку є основною причиною для відмови у наданні кредиту.

Звісно, з початком дії програми «Доступні кредити 5-7-9%» ситуація дещо покращилась, заставного майна стало потрібно менше, також значно зменшилась сума відсотків по банківським кредитам, що безперечно є позитивними факторами для сільськогосподарських підприємств.

Але, все ж є певні умови які також перешкоджають отриманню кредитів на пільгових умовах. Це й вже використаний ліміт державної допомоги позичальника разом з пов'язаними особами, які не мали державної підтримки, за останні 3 календарні роки, яка б перевищувала суму – 200 000 євро, визначену по офіційному валютному курсу встановленому НБУ.

Також, якщо дане підприємство входить до списку виключень, які не можуть отримати кредитування. Ще є ймовірність, як вище зазначалось, що підприємство не має і 50% застави для суми кредиту, так як воно вже знаходиться під заставою.

Існує також, ризик поганої врожайності, або пошкоджень нанесені через ситуацію в країні, що може унеможливити покриття взятого банківського кредиту, навіть під мінімальні відсотки.

Програма «Доступні кредити 5-7-9%» ще один недолік: велика увага приділяється зменшенню кредитної ставки по пільговому кредиту при створенні нових робочих місць, звісно на перший погляд це є гарним правилом що допомагає працевлаштувати велику кількість людей, але в той же час це місце для махінацій, штучного створення робочих місць, або звільнення працівника і взяття його на створену нову посаду.

Значний вплив на відмову в отриманні кредиту може мати:

- негативний імідж сільськогосподарського підприємства;
- незначна рентабельність через сезонний характер виробництва;
- сумнівна кредитна історія;

- розбіжність в наданій інформації з реальною як загальної про господарство, так і фінансової звітності;
- відсутність чіткого плану щодо джерел фінансування агрокомплексу на майбутній період;
- повна невідповідність планів та цілей на майбутнє з реальними можливостями.

Всі вище перелічені пункти можуть стати проблемою при кредитуванні, бо кожний банк піклується про свій імідж та фінансовий стан і хоче мати діло лише з підприємствами, які можуть відповідати всім поставленим вимогам.

З оглядом на вище сказане, можна вважати, що фермер повинен обґрунтовано і чітко довести банку переваги кредитування саме його бізнесу, а також надати всю потрібну правдиву та вичерпну інформацію, яка допоможе більш точно оцінити кредитні ризики, для того щоб у топ-менеджерів не виникало жодних сумнівів. Тільки за таких умов банк зможе без проблем пропонувати сільгоспвиробникам оптимальні умови для співпраці.

3.2 Залучення зарубіжного досвіду банківського кредитування підприємств АПК

Розглядаючи проблеми, що існують у сфері сільськогосподарського кредитування, доцільно враховувати зарубіжний досвід банківського сільськогосподарського кредитування.

Агропромисловий сектор багатьох країн постачає продовольство на внутрішній ринок, а фінансова підтримка сільського господарства в багатьох країнах здійснюється шляхом поєднання державної підтримки та досить розвиненої системи кредитування сільськогосподарських виробників. У той же час кожна країна має свої критерії кредитування сільськогосподарських виробників, у США та Німеччині, система фінансування сільського господарства

включає різні фінансові установи, а у Франції, Нідерландах і Японії існують спеціалізовані банки через які здійснюється більшість операцій [64, с. 83].

Загалом, зарубіжний досвід показує що в економічно розвинутих країнах світу існує добре розгалужена система кредитування, вона забезпечує ефективний розвиток кредитного забезпечення та кредитних відносин. До країн з найвищою питомою вагою позичкових коштів в аграрному капіталі слід віднести: Англія та Німеччина – близько 50%, Франція – понад 40%, Італія та Бельгія – понад 30% [65, с. 23-29].

Для прикладу слід сказати, що у Німеччині кредити надаються строком на 6, 10, 15, 20 років і під 8-9% річних. Тим часом, у США 40-80% загальних виробничих потреб фермерів покривається через кредитування, до 70% складає частка позичкового капіталу при купівлі нерухомості, 40-70% машин та устаткування. Також, у країні понад 70% всіх сільськогосподарських машин фермерів взяті в лізинг на 5-8 років зі ставкою 3-5% річних. Там товаровиробники мають великий вибір щодо пільгових кредитів і банків кредиторів [66].

У країнах ЄС же від залучених коштів залежать майже 40% сільськогосподарських виробників та лише 25% можуть обходитись без банківських кредитів [67, с. 86-90].

У більшості розвинених країн приблизно 70% обігових коштів які йдуть на розвиток сільського господарства формується завдяки банківським кредитам. В Україні дана частина складає приблизно 20-25% [68, с. 91].

У США система кредитування сільськогосподарських виробників включає, крім банківських установ, Адміністрацію у справах фермерів (АСФ) та Товарно-кредитну корпорацію (ТКК), вони створені та здійснює контроль за ними Міністерство сільського господарства США. АСФ – це спеціалізована фінансова установа, заснована ще в 1916 р., на яку покладено завдання підтримки сільгоспвиробників у реалізації державних програм. В АСФ сільськогосподарські виробники можуть отримати довгострокові кредити на пільгових умовах для придбання техніки та обладнання, для поповнення

основного стада. ТКК – фінансова установа, яка займається короткостроковими кредитами сільгоспвиробникам (до 9 місяців) під заставу йде майбутній урожай [69, с. 33].

В Україні, також існують подібні фінансові інститут, до них відносяться Український державний фонд підтримки фермерських господарств, який надає підприємствам пільгові кредити обсягом до 100 тис. грн саме для новостворених фермерських господарств, та ПАТ «Аграрний фонд», який займається кредитуванням сільгоспвиробників під заставу майбутнього урожаю. Але проблемою є те, що обсяги фінансування які надають ці установи є недостатньою для повного фінансування аграрних підприємств [70, с. 88].

У Великобританії навпаки відсутня державна система фінансових інститутів які б кредитували агропідприємства. В країні вже 90 років працює Сільськогосподарська іпотечна корпорація (СІК). Вона пропонує ставки кредитування сільськогосподарських підприємств нижчі за ринкові, за рахунок невеликих дотацій від держави. Даній корпорації належать 5 банків через які здійснюється іпотечне кредитування АПК на термін до 40 років. Існує можливість отримати за даним кредитом як фіксовану ставку кредиту, так і плаваючу в залежності від ситуації. Всі інші банківські установи Великобританії здійснюють короткострокове та середньострокове кредитування підприємств, переважно перманентним методом.

В Україні також був державний сільськогосподарський банк. У 2012 р. Урядом було створено ПАТ «Держзембанк», але через те що за час його існування в Україні не запрацював ринок сільськогосподарських земель, з 2016 р. банк знаходиться на стадії ліквідації [70, с. 89].

Система кредитування сільськогосподарських підприємств у Франції заслуговує на увагу, оскільки вона дала початок одній з найбільших сучасних банківських груп – «Креді Агріколь», а сама Франція є одним із найбільших експортерів сільськогосподарської продукції.

Кредитування сільськогосподарських товаровиробників здійснюють ліцензовані кооперативні банки. Ліцензії на обслуговування

сільськогосподарських товаровиробників уряд надає лише банкам, які можуть надавати сільськогосподарські кредити за ставками, нижчими за ринкові. У 1920 р. кілька невеликих банків, які могли надавати лише короткострокові кредити, були об'єднані в більш потужний банк, здатний покрити довгострокові потреби – «Креді Агріколь Мютель», який з часом зміцнився, ставши універсальним банком, обслуговуючи зараз 75% сільськогосподарських виробників Франції та входить до списку 20 найбільших банківських груп світу [71].

А в Німеччині зародилася ще одна сучасна міжнародна група банків - «Райффайзен Інтернешинал Груп», виникла з кооперації фермерів з метою надання дешевих кредитів. На початку XIX століття через економічні проблеми рівень життя в Німеччині впав, і банки не кредитували дрібних сільськогосподарських виробників. Це спонукало фермерів об'єднатися та створити кредитну спілку, яка надала дешеві кредити дрібним сільгоспвиробникам. З часом для зміцнення кредитних кооперативів Ф. Райффайзен об'єднав їх у групу кооперативів «Райффайзен». Це стало початком кооперативного банківського руху в Німеччині.

Сьогодні 65% банківської системи Німеччини становлять кооперативні банки, які, крім звичайних методів позик, пропонують спеціальні іпотечні кредитні позики. Збалансовано-автономна система кредитування в Німеччині працює за принципом взаємодопомоги: кредитні кошти формуються за допомогою залучення заощаджень майбутніх позичальників, це призводить до зменшення ціни як залучених коштів, так і кредитних ресурсів.

Основними видами іпотеки є заборгованість на підставі поділу земельних ділянок, а також спільна заборгованість кількох земельних ділянок. В середньому сільськогосподарські кредити видаються на термін від 15 років [72, с. 75].

Іпотека земельних ділянок вважається одним з найменш ризикованих видів кредитування, це пояснюється тим, що вона не несе ризику знищення предмету іпотеки, через відбувається зменшення вартості кредиту.

Важливу роль відіграє сільськогосподарське кредитування в Нідерландах через Рабобанк, який є другим за величиною в країні. Його було організовано для обслуговування кооперативної системи аграрного сектора країни та він забезпечує близько 90% банківського кредитування і фінансування сільськогосподарських підприємств. Умови позики встановлюються після аналізу роботи кожного господарства та ділових переговорів між банком і позичальником. Процентна ставка може бути змінена протягом періоду позики. Однак за будь-яких обставин кредит є пільговим, оскільки на банк поширюється законодавство про кооперативи, яке надає можливість пільгового оподаткування і контролюється спілкою кооперативів [73, с. 186].

Найпоширенішим видом надання пільгового кредитування, в Австрії, є інвестиційні сільськогосподарські кредити, процентна ставка розраховується відповідно до фіксованої ставки банківського кредиту, банка-кредитора. При цьому, кілька разів на рік, до неї вносяться зміни Австрійським національним банком. Пільговий інвестиційний кредит надається строком на 10 років, а при умові придбання засобів механізації – на 6 років [74].

Наявність у розвинених європейських країнах різноманітної, в тому числі і пільгової системи кредитування аграріїв, яка спрямована на вирішення більшості фінансових проблем даної галузі, робить можливим вирішення соціальних питань та підвищення рівня зайнятості населення в сільському господарстві.

Щодо країн Східної Європи, то у Литві існують кредитні кооперативні союзи, створені за підтримки держави; у Словенії існує Союз ощадно-кредитних служб; в Естонії є ощадно-позикові асоціації що об'єднані у Союз; у Болгарії існує система фондів взаємного мікрокредитування, створена за підтримки Євросоюзу; у Молдові діє ощадно-позичкова асоціація, головне завдання надання мікрокредитування, створена за фінансової підтримки уряду та МБРР [73, с. 184].

Важливо підкреслити, що основними суб'єктами господарювання та інвесторами в аграрній промисловості в країнах Європейського Союзу, Північної

були і залишаються фермери. «Сторонні фірми», в тому числі іноземні, до отримання дозволу на виконання сільськогосподарських робіт не допускаються.

Наведемо приклад фінансування сільського господарства в ЄС. Багаторічна фінансова рамка ЄС на 2021-2027 рр., прийнята 17 грудня 2020 р., становить 1,21 трильйона євро (у поточних цінах) з додатковими 808 мільярдами євро від інструменту відновлення ЄС наступного покоління. Загальний обсяг асигнувань на спільну сільськогосподарську політику (ССП) становить 386,6 мільярдів євро, розподілених між двома фондами (які часто називають «двома стовпами» ССП).

Європейський сільськогосподарський гарантійний фонд («перший стовп» ССП) має асигнування в розмірі 291,1 мільярда євро. До 270 мільярдів євро буде надано на схеми підтримки доходів, а решта буде спрямована на підтримку сільськогосподарських ринків.

Для Європейський сільськогосподарський фонд розвитку сільської місцевості («другий стовп» ССП) загальна сума асигнувань становить 95,5 мільярда євро. Це включає 8,1 мільярда євро з інструменту відновлення ЄС наступного покоління для подолання викликів, пов'язаних з пандемією COVID-19. Близько 30% коштів для відновлення стануть доступними в 2021 р., а решта 70% будуть вивільнені в 2022 р. [75].

В Україні ж у 2022 р. держава змогла виділити 2 326 382,22 тис. грн для пільгового кредитування за програмою «Доступні кредити 5-7-9» [60].

В Україні існує багато прикладів успішних сільськогосподарських підприємств. Для них характерна наявність приватних інвестицій, нової технології виробництва та управлінської система. Це результат успішної приватної ініціативи.

Одним із вдалих прикладів вкладення інвестицій та вирішення питання щодо працевлаштування сільського населення є будівництво молочно-товарного комплексу (МТК) «Петриківське молоко» (сmt. Нова Прага Олександрійського району Кіровоградської області), який був реалізований ТОВ «УкрАгроКом».

Даний комплекс є масштабним будівельним об'єктом і на сьогодні не має аналогів у регіоні. На цей проект було витрачено – 30 мільйонів доларів.

Комплекс наразі розрахований на утримання 5 тис. голів ВРХ голштино-фризької породи, з яких, 2 тис. 400 голів з дійного стада. Система утримання включає в себе: цілорічна стійлова, спосіб утримання – безприв'язний. Доїння – в окремому доїльному залі. Потужність виробництва цього комплексу становить 70 тонн молока за добу.

Загальна площа комплексу з інфраструктурою складає 56 га. Обслуговуючий персонал – 112 робітників (25% з них, з вищою освітою). Унікальність МТК «Петриківське молоко» полягає в тому, що якість молока відповідає найвищим світовим стандартам і навіть використовується для виготовлення дитячого харчування. Продукція відомого молочно-товарного комплексу «Петриківське молоко» має великий попит не лише в українців, а також й у жителів країн Європи та Азії. Комплекс дійсно вважається одним із найкращих в країні.

Слід зазначити, що це далеко не перші інвестиції здійснені ТОВ «УкрАгроКом». Вже було реалізовано ряд успішних проектів з інвестування для розвитку регіону. Наприклад, газифікація сільських населених пунктів, встановлення церкви, створено сучасний спортивний комплекс для молоді тощо.

Інвестиційний проект реалізація якого набула національного масштабу став запуск річкового перевантажувального зернового терміналу ТОВ СП «Нібулон» у с. Чирське Переяслав-Хмельницького району Київської області. Цей елеваторний комплекс коштував 170 млн. грн., обсяг зерна який він може в себе вмістити – 75,6 тис. тонн, потужність відвантаження на водний транспорт складає 10 тис. тонн на добу [76, с. 2].

Введений в дію зерновий термінал допомагає відродженню річки Дніпро і Південний Буг, як потужних транспортних артерій, на заміну наземному виду перевезень. Обсяг перевезення – 3 млн. тонн зерна на рік. Затрати на зберігання зерна в новітніх зернових термінальних налах на 30 % нижчі, ніж в вже традиційних

елеваторах, що значно зменшує собівартість зерна. Та головний є те, що додатково створюються багато робочих місць. Цей інвестиційний проект, можна сказати, відповідає найвищим європейським вимогам щодо екологічної складової.

Згаданий вище проект здійснений за підтримки Світового банку ЄБРР, Міжнародної фінансової корпорації (IFC), Данського експортного кредитного фонду, Експортно-кредитного банку США (USEXIM), урядів США, Швейцарії, Нідерландів, Швеції, Данії [76, с. 2].

Такі чудові приклади випадків фінансової підтримки аграріїв у нашій країні не рідкість, проте, на сьогоднішній день питання кредитування сільськогосподарських товаровиробників України, які саме і є джерелом їх інвестиційної діяльності, залишається поки не вирішеним. Адже розглядаючи дослідження, у структурі джерел фінансування інвестицій у сільське господарство, майже дві третини займають власні кошти товаровиробників і лише понад 25 % кредити. Проблема інвестиційного забезпечення розвитку галузі є найбільш гострою у малих і середніх сільськогосподарських підприємствах, а також це стосується і особистих селянських господарств, тому що майже 80 % інвестицій в основний капітал в основному припадає на великі аграрні формування.

Одним з найбільш важливих етапів, у процесі проведення аграрної реформи в Україні та впровадженні ринку землі, повинно бути інвестування розвитку щодо кооперування дрібних та середніх (включаючи фермерські) господарств майже в усіх сферах діяльності (збуту, переробки, торгівлі, надання послуг тощо). Такий досвід набув широкого розвитку та має свої плоди в усіх економічно розвинутих країнах світу.

Також, аналізуючи зарубіжний досвід кредитування сільськогосподарських виробників та роблячи його порівняння з Україною, можна дійти висновку, що одним з головних фактором низького розвитку і недофінансування сільського господарства в країні був так званий мораторій на відчуження сільськогосподарських земель.

Скасування даного мораторію на відчуження сільськогосподарських земель безперечно може призвести до активізації іпотечного кредитування сільськогосподарських виробників.

Але в той же час з'явиться багато ризиків:

- можливість використання земель не за цільовим призначенням;
- урбанізація земель сільськогосподарського призначення, які знаходяться поблизу міст;
- використання сільськогосподарських земель лише вузьким колом землевласників;
- можливе виникнення корупційних схем при купівлі земель за ціною, істотно нижчою за ринкову;
- унеможливлення отримання земель малими та середніми підприємствами у зв'язку з недостатньою кількістю власних коштів і відсутність доступних для них кредитів, такий розвиток дій значно підвищує шанси в отриманні землі як великих компаній так і іноземців;
- повне знищення фермерства як виду господарювання; значний ризик спекуляції по темі земельних ділянок та утворення земель якими будуть керувати олігархи, а не міська влада.

Аналіз досвіду зарубіжних країн зміг показати, що кредитування сільськогосподарських виробників є окремим видом банківської діяльності з притаманною йому особою специфікою. Держави надають підтримують кредитування сільськогосподарських виробників через надання пільг із бюджету, встановлення певних обмежень щодо банків, які можуть надавати кредитування сільськогосподарським виробникам, та висунення до них чітких вимог щодо надання найбільш дешевих кредитних ресурсів для сільського господарства.

В європейських країнах кредитування сільськогосподарських виробників в основному здійснюється через кооперативні банки, а основна форма довгострокового кредитування - іпотека земельних ділянок. Взнявши до уваги досвід цих країн, одним зі шляхів, який допоможе вирішити проблеми

кредитування в Україні, може стати створення спеціалізованого аграрного банку або застосування державою сильних економічних стимулів до банків, які кредитують аграрний сектор, та підтримка аграріїв не лише в складні часи, але й протягом всієї їх життєдіяльності, як і робиться в інших країнах.

3.3 Шляхи вдосконалення системи кредитування підприємств АПК

Аграрна галузь має значний вплив на економіку та продовольчу безпеку країни. Представлена галузь займається забезпеченням населення продуктами харчування та промислової галузі сировиною.

Сільське господарство можна вважати як важливим замовником, так і споживачем промислової продукції, цей момент дуже впливає на розмір та формування прибутку інших галузей країни. З даної позиції, можна сказати, що у сільськогосподарському виробництві в механізмі фінансового забезпечення важливе місце посідає саме правильно організована система кредитування.

Розглянувши думки науковців, можемо побачити, що Грабовецький Б. Є казав про те, що: «така сильна потреба сільського господарства в великій кількості кредитування пояснюється його певною специфікою в сфері відтворювального процесу. Слід враховувати об'єктивні потреби галузі при її кредитуванні. Термін на який надається кредит аграрним підприємствам визначається тривалістю їх виробничого циклу та на основі оборотності коштів позичальника, які зумовлені сезонністю. Через сезонність виробництва існує значний розрив між авансуванням грошовими коштами та їх повернення в кінці терміну договору. У цей проміжок часу залучений капітал залишається у формі виробничих запасів та незавершеного виробництва підприємства, при цьому збільшується період його обороту. Також, через тривалий період виробництва й уповільнення обороту залучених коштів сільське господарство починає потребувати в короткострокових кредитах на строк, довший від інших галузей, на 6-9 місяців для покриття поточних потребу рослинництві та до півтора року

для тваринництва. Кредитування має виконуватись у чіткі терміни через неможливість внесення змін в строки виробництва. Ще одним нюансом є те, що у сільськогосподарських підприємств виникає й невеликий розрив між потребами в оборотному капіталі та наявності власних оборотних коштів, оскільки для створення безперервного виробничого циклу є необхідність в значній кількості запасів матеріальних ресурсів» [77, с. 187].

Також, внаслідок нестабільної ситуації в країні, інфляції, постійної зміни цін на сільськогосподарську продукцію та потрібні ресурси, криза не платежів власні оборотні кошти аграрних підприємств фактично були втрачені і відновити їх можливо лише через залучені кошти.

В той же час, за словами Дем'яненко М. Я.: «незалежно від ситуації на кредитному ринку, сільськогосподарські підприємства потребують в наданні кредитів з найменшим розміром сплати відсотків за ним, так як, дана галузь, порівняно з іншими, є не досить прибутковою, а й з цього виходить висновок що й неспроможна сплачувати високі відсотки за кредити» [78, с. 28].

Можна виділити такі ключові кроки по вдосконалення довгострокового кредитування сільськогосподарських підприємств зі сторони банків:

1) здійснювати ретельну оцінку грошових потоків які надходять від інвестиційних проектів, які наразі кредитуються. Це можна пояснити тим, що на сьогоднішній день дані кошти є основним джерелом погашення заборгованості;

2) уважно досліджувати придатність об'єктів які підлягають заставі на можливість їх самостійного використання, перспектив їх розвитку тощо. Це можна пояснити тим, що наразі в даному секторі об'єкт довгострокового кредитування одночасно ж й виступає предметом застави;

3) здійснення постійного контролю за цільовим використанням кредитних коштів, змінами фінансового стану позичальника, цілісністю застави, вчасним поверненням боргу, згідно з договором та як відбувається реалізація інвестиційного проекту на який було виділено кошти.

За останні роки, в умовах постійної економічної нестабільності в Україні, через яку кредитоспроможність аграрних підприємств сильно знизилась, а ціни

на банківські кредити навпаки зросли, можливість отримання довгострокових кредитів підприємствам майже зійшла до 0. При цьому необхідність аграріїв в оновленні основних фондів, нестача техніки, навпаки зазнала значного зростання, що вимагає великої кількості грошових вливань за зміненою схемою.

Одним з видів кредиту який може допомогти покращенню стану АПК є лізинг, даний вид допомоги є корисним для оновлення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств, що допоможе більш ефективно та швидко виконувати зазначені роботи.

Перевагою лізингу є відсутність інвестування одразу значної суми, в цей час збережені кошти можуть бути в складі власного оборотного капіталу, що підвищує фінансову кількість підприємства, оплата за оренду обладнання буде входити в собівартість продукції і в результаті цього відбувається зменшення оподаткованого прибутку. При використанні лізингу у підприємства з'являється можливість гарантійного обслуговування отриманого обладнання на термін дії оренди, відбувається значне нарощення потужностей та підвищення конкурентоспроможності.

Можна побачити, що при удосконаленні системи та збільшенні обсягів кредитування АПК, почне відбуватись позитивний вплив на економічну ефективність як аграрного підприємства, так і загалом сільськогосподарського сектору України, що й як раз є запорукою продовольчої безпеки нашої держави та можливістю бути лідерами в світовій торгівлі.

Також, у кінці 2020 року можливість отримувати банківські кредити почала з'являтися за допомогою програми «Доступні кредити 5-7-9%», звісно це дало значну допомогу аграрним підприємствам: це і зменшення відсотків, які були зовсім недоступні сільськогосподарським підприємствам, і надання можливості кредитування чи без застави, або з 50% заставою, що також є значним полегшенням. Не зважаючи на постійне вдосконалення програми, вже протягом 2 років, в ній все ще існують проблеми, які потрібно вирішувати, щоб допомога зі сторони держави була ще більш значною.

На мою думку, дану державну програму можна покращити за допомогою таких методів (рис. 3.1).

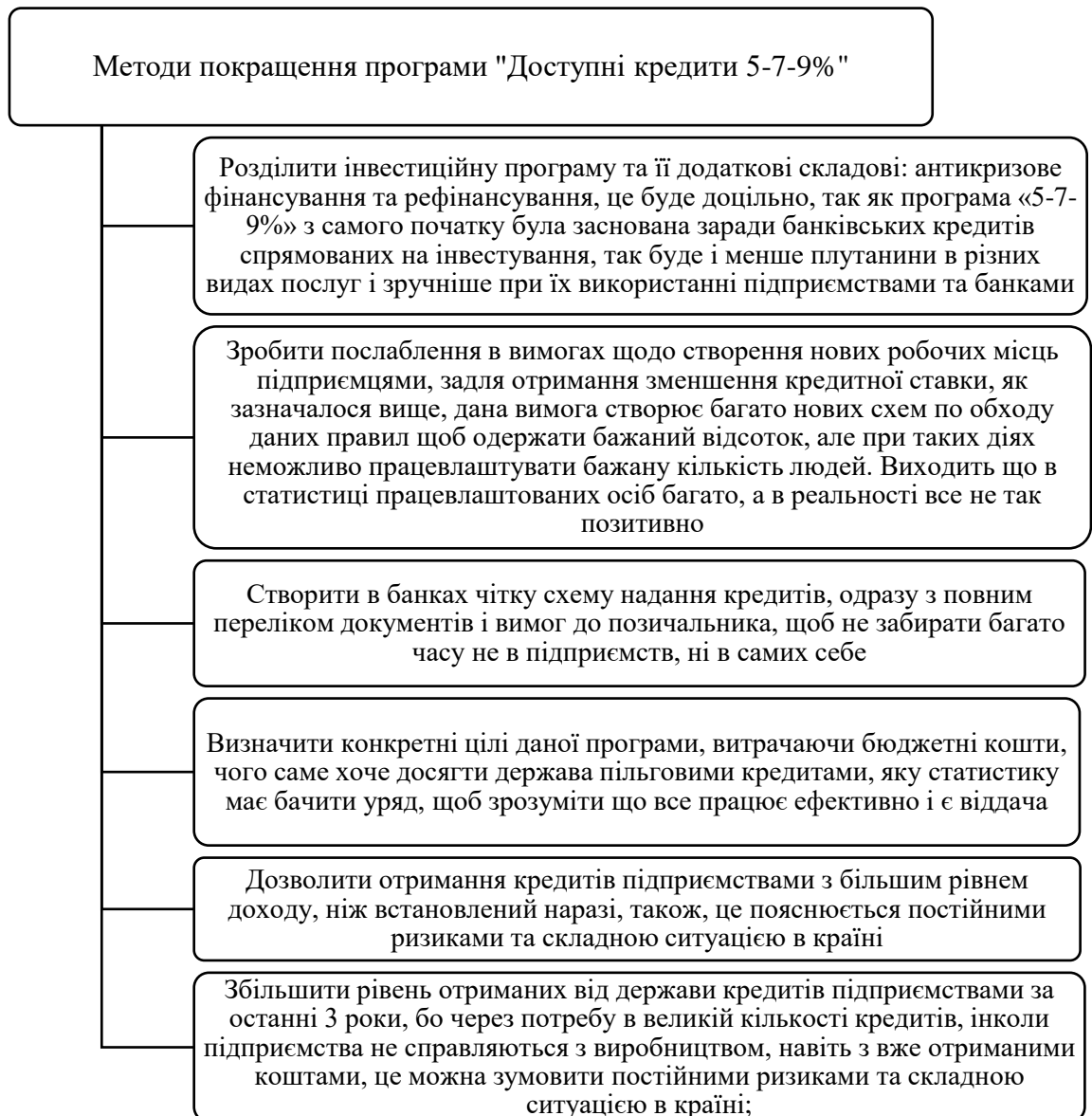

Рисунок 3.1 — Методи покращення кредитування підприємств за державною програмою

Також, можна привести декілька завдань які необхідно виконати для покращення рівня кредитування в країні:

- здійснювати управління кредитними ризиками через удосконалену діагностику фінансового стану аграрних підприємств;

- збільшення кількості державних програм по підтримці АПК;
- після налагодження ситуації в країні не припиняти надавати державну допомогу сільськогосподарським підприємствам;
- створити сприятливий клімат для заохочення інвестування в аграрну промисловість.

Можна зробити висновок, що за останні 2 роки банківське кредитування аграрного сектору значно покращило свою якість завдяки державним пільгам, але все одно залишається багато ризиків, які можуть створити проблеми в подальшому налагодженні схеми кредитування. Слід дивитися на зарубіжний досвід розвинутих країн та покращувати розвиток кредитування АПК в Україні, бо чим кращий стан сільського господарства, тим розвиненішою стає країна.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі було розглянуто актуальні проблеми кредитування аграрних підприємств, зарубіжний досвід банківського кредитування та запропоновано шляхи вдосконалення системи кредитування АПК в Україні.

Основними проблемами при банківському кредитуванні підприємств є: недостатність кількості застави, невелика ліквідність активів, велика закредитованість аграрної галузі, відсутність взаємної довіри між банками та позичальниками.

С початком дії програми «Доступні кредити 5-7-9%» звісно ситуація з кредитуванням покращилась, але все одно проблемою є деякі обмеження: при вже отриманих від держави кредитах на суму більшу 200 000 євро за 3 роки, додаткове кредитування вже є неможливим; відсутність навіть 50% застави, знаний тиск на підприємства щодо створення нових робочих місць, що може призводити до корупційних схем та обходів системи.

Також, приведені такі недоліки підприємств, які можуть стати проблемою при кредитуванні: негативний імідж компанії, незначна рентабельність, сумнівна кредитна історія, розбіжність в інформації реальній і наданій, відсутність цілі,

невідповідність планів з реальними можливостями. Все вище перелічене є значною перешкодою для отримання банківського кредиту.

Досвід зарубіжних країн в кредитуванні АПК показує що в економічно розвинутих країнах світу існує добре розгалужена система кредитування, вона забезпечує ефективний розвиток кредитного забезпечення та кредитних відносин. В даних країнах приблизно 70% обігових коштів сільськогосподарських підприємств формуються за рахунок кредитних коштів.

В європейських країнах кредитування здійснюється через кооперативні банки, а основною формою довгострокового кредитування є іпотека земельних ділянок.

Україна може взяти до уваги такі методи кредитування, як створення спеціалізованих аграрних банків, надання економічних стимулів для банківських установ, щоб розвивати кредитування та підтримка аграріїв не лише в складні часи, а й протягом всієї їх життєдіяльності.

Виділено такі методи для покращення кредитування підприємств: розділити інвестиційну програму державних кредитів на різні складові, послабити вимоги щодо створення нових робочих місць, створити чітку і доступну схему надання кредитів банками, визначити конкретні цілі які очікуються від даних пільг, збільшити максимальний рівень доходу підприємств від їх діяльності, збільшити максимальний рівень суми державного кредиту.

Також, банкам слід: перевіряти фінансовий стан підприємств через удосконалену систему діагностики, збільшити кількість програм по підтримці АПК, створити сприятливий інвестиційний клімат в аграрній промисловості.

ВИСНОВКИ

Провівши дослідження банківського кредитування АПК в Україні можна зробити наступні висновки.

Банківський кредит являє собою суму тимчасово вільних грошових коштів, які банк надає чи зобов'язується надати позичальнику на певний строк у користування, на умовах належного забезпечення, вчасного повернення, повної оплати та цільового використання.

Банківське кредитування охоплює всі галузі господарського життя суспільства. Кредитування може надаватися на поточну виробничу діяльність підприємства, задоволення його потреб, експортно-імпорту діяльність. Особливо важливим видом забезпечення, банківське кредитування є для аграрного комплексу.

Виявлено що кредитування сільського господарства, АПК – це найбільший міжгалузевий комплекс, який поєднує в собі сукупність певних галузей та підприємств, його мета полягає в забезпеченні сільського господарства необхідними засобами виробництва та технікою, виробництво самого товару, транспортування та переробка продукції, і завершальним етапом йде вже доведення продукції до самого споживача.

Досліджено, що аграрні підприємства є стратегічно важливою галуззю в Україні. Виробництво даного сектору економіки дуже залежить від кількості вкладених коштів. На сьогодні, основним видом отримання даних коштів є банківські кредити.

За допомогою отриманих кредитів підприємства даного сектору можуть забезпечити збалансування потреб в капіталі підприємства з наявними власними коштами. Обов'язковою умовою для отримання кредиту є цільове використання: поповнення обігових коштів, придбання основних засобів, побудова чи реконструкція приміщень, витрати на сам процес виробництва.

У 2022 р. банками в Україні було видано кредитів для АПК на суму 124957 млн грн.

Показано, що сьогодні жодне підприємство не може обійтися без банківського кредиту, на 2022 р. в Україні налічується 71 діючий банк, з них 30 банків надають кредити АПК, основні з них: «Райффайзен Банк», «ПриватБанк», «Ощадбанк», «Укргазбанк».

Досліджено, що пасиви банків України, які складаються із капітал та зобов'язань перед вкладниками банку є неоднорідними та їх кількість за останні роки збільшилась та у 2022 р. склала 230 391 млн грн. Активи банківських установ, також зазнають збільшення і на сьогодні складають 230 391 млн грн.

Через складний стан в Україні держава прийняла рішення допомогти з кредитуванням малим та середнім підприємствам.

На початку пандемії в країні держава створила нову програму по пільговому кредитуванню «Доступні кредити 5-7-9%». Вона розрахована на задоволення потреб в: придбанні нових основних засобів чи їх модернізація, придбання нерухомості, будівництво чи реконструкція будівель, придбання прав інтелектуальної власності та на збільшення обігових коштів.

Визначено, що пільгове кредитування за державною програмою надається на такі потреби: придбання нових основних засобів чи їх модернізація, придбання нерухомості необхідної для роботи підприємства, будівництва та реконструкція нових будівель, придбання прав інтелектуальної власності та збільшення обігових коштів.

Державна програма змогла допомогти не тільки підприємствам, а й економіці в цілому, завдяки їй реальний ВВП України кожного року зростає і на 2022 р. складає 4 363 582 млн грн.

Розглянуто, що через воєнний стан в країні, крім вже існуючих програм по інвестуванню, антикризовому кредитуванню та рефінансуванню було додано «Антивоєнну» програму та «Підтримка посівної компанії», 12 квітня 2022 р. на неї було виділено 2 326 382,22 тис. грн. Всього за 2022 р. було надано кредитів на суму 35 млрд грн.

Завдяки програмі «Доступні кредити 5-7-9%», банки почали надавати більше кредитів підприємствам, в них значно збільшився кредитний портфель за останні роки, найбільший кредитний портфель серед всіх банків має АТ КБ «ПриватБанк», на другому місці АТ «Райффайзен Банк».

Дослідження проводилось на прикладі АТ КБ «ПриватБанк», який є банком-учасником даної програми. Банк має великий вибір доступних кредитних продуктів: інвестиційні кредити, «КУБ» під заставу, кредит на придбання основних засобів і сільгосптехніки, кредит на придбання комерційних та легкових авто, кредит на придбання комерційної нерухомості, кредитна лінія та «Агросезон».

Розглянувши кредитний портфель АТ КБ «ПриватБанк» можна побачити що програма «Доступні кредити 5-7-9%» пішла йому на користь, його кредитний портфель значно виріс і на сьогодні складає 22 728,78 млн грн.

Найбільш популярною програмою по кредитуванню АПК, в даному банку, є кредитування на антикризові цілі, на сьогодні, 21.11.2022 р., його кредитний портфель за даним напрямом складає 7 172 млн грн, що на 767 млн грн більше порівняно з 31.01.2022 р., тобто за 11 місяців даний показник має значне зростання, хоч і були місяці коли кредитування за даним напрямом не здійснювалось.

Приведено деякі проблеми, які існують при банківському кредитування сільського господарства, це і недостатність кількості застави, невелика ліквідність активів, велика закредитованість аграрної галузі, відсутність взаємної довіри між банками та позичальниками.

Після початку дії програми «Доступні кредити 5-7-9%» звісно ситуація з кредитуванням покращилась, але має деякі обмеження: при вже отриманих від держави кредитах на суму більшу 200 000 євро за 3 роки, додаткове кредитування вже є неможливим; відсутність навіть 50% застави, знаний тиск на підприємства щодо створення нових робочих місць, що може призводити до корупційних схем та обходів системи.

Було зазначено, що в європейських країнах кредитування здійснюється через кооперативні банки, а основною формою довгострокового кредитування є іпотека земельних ділянок.

Дослідивши зарубіжний досвід кредитування аграрного комплексу було виділено такі основні методи, які можна запозичити від інших країн: створення спеціалізованих аграрних банків, надання економічних стимулів для банківських установ, щоб розвивати кредитування та підтримка аграріїв не лише в складні часи, а й протягом всієї їх життєдіяльності.

Висунуто пропозиції щодо покращення кредитування сільськогосподарських підприємств: розділити інвестиційну програму державних кредитів на різні складові, послабити вимоги щодо створення нових робочих місць, створити чітку і доступну схему надання кредитів банками, визначити конкретні цілі які очікуються від даних пільг, збільшити максимальний рівень доходу підприємств від їх діяльності, збільшити максимальний рівень суми державного кредиту.

Щодо банків, їм слід: перевіряти фінансовий стан підприємств через удосконалену систему діагностики, збільшити кількість програм по підтримці АПК, створити сприятливий інвестиційний клімат в аграрній промисловості. Це зробить кредитування більш безпечним для них.

При залученні зарубіжного досвіду та виконанні умов щодо покращення кредитування, дана галузь зможе позбавитись проблем в запозиченні коштів у банків, а банки, в свою чергу зможуть отримувати хороший дохід від даних кредитів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фінансовий менеджмент: підручник / Самсонов Н. В. та ін. ; за ред. Н. В. Самсонова. Київ, 2001. 495 с.
2. Гроші, банки та кредит: у схемах і коментарях / за ред. Б. Луціва. Тернопіль : Карт-бланш, 2000. 225 с.
3. Мочерний С. В. Економічна енциклопедія: у 3 т. Т. 3. Київ : видавничий центр «Академія», 2002.
4. Глущенко С. Гроші. Кредит. Кредитний ринок: підручник. Київ: НАУКМА, 2015. 300с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/9082/Glushchenko_Groshi.pdf?sequence=1&isAllowed=y. (дата звернення 05.09.2022).
5. Гроші та кредит / Савлук М., Мороз А. та ін. ; за ред. М. І. Савлука. Київ, 2001. 602 с.
6. Поляк Н. Теоретичні аспекти сутності кредиту. *Вісник Хмельницького національного університету. Сер. Економіка*. 2014. Вип. 6. Т. 1. С. 185–188.
7. Кредитування і контроль / за ред. В. Я. Вовк. Київ: Знання, 2008. 463 с.
8. Гернего Ю. О. "Кредит" у контексті класичних теорій та економічної думки сучасності. *Фінанси, облік і аудит*. 2013. № 1. С. 29–40.
9. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 12.12.2008 р. зі змінами та доповненнями URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=6&nreg=2121-14> (дата зверення 08.09.2022).
10. Євтух О. Кредит як соціально-економічне явище. *Вісник НБУ*. 2006. № 4. С. 44–48.
11. Семенов А.Ю. Роль фінансових установ у суспільно-економічному відтворенні: еволюція теоретичних поглядів (XVII—XIX ст.). *Вісник Криворізького економічного інституту*. 2011. № 1. С. 123–127.
12. Доценко І. О. Сутність та значення кредитної діяльності банку у сучасних умовах економічного розвитку. *Науковий вісник Ужгородського*

національного університету. Сер. Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2017. Вип. 12(1). С. 94–98.

13. Владичин У. В. Банківське кредитування : навч. посіб. / за ред. С. К. Реверчука. Київ: Атіка, 2008. 648 с.

14. Литвиненко Я. В. Банківське кредитування та напрями його подальшого розвитку в Україні. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2013. № 4. С. 76–82.

15. Верней О.Є. Економічний зміст та особливості банківського кредитування інвестиційної діяльності. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2009. № 2 (5). С. 194–198.

16. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку : підручник. Київ : КНЕУ, 2004. 468 с.

17. Содома Р. І. Кредитна підтримка банками сільськогосподарських підприємств України. *Облік і фінанси АПК*. URL: <http://magazine.faaf.org.ua/content/view/1161/35/> (дата звернення 03.10.2022).

18. Воронкова А.А. Проблеми банківського кредитування сільськогосподарських товаровиробників в Україні. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2008. № 2 (5). С. 33-37.

19. Гроші та кредит / Кручок С.І. та ін. Київ: Т-во “Дія”, 2000. 131 с.

20. Антипенко Н.В. Проблеми банківського кредитування в Україні. *Збірник наукових праць*. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/logos/article/view/3273> (дата звернення: 03.10.2022).

21. Вовчак О. Д. Кредит і банківська справа: підручник. Київ: Знання, 2008. 564 с.

22. Коваленко Д. І. Гроші та кредит: теорія та практика : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 352 с.

23. Ширинська Є. Б. Операції комерційних банків: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Фінанси і статистика*. 2008. 407 с.

24. Корпанюк Т. М. Кредитна політика комерційного банку та напрями її удосконалення. *Вісник Одеського національного університету. Сер. Економіка*. 2018. Вип. 2. С. 142–146.
25. Бугель Ю. Напрями удосконалення сучасних методів управління банківським кредитним портфелем. *Галицький економічний вісник*. 2010. №2(27). С.157–163.
26. Господарський кодекс України: станом на 16.01.2003 р. / Відомості ВРУ. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. С. 144.
27. Калашнікова Т.В. Стан і тенденції розвитку кредитного забезпечення аграрної галузі України. *Фінанси України*. 2018. № 10. С. 29–37.
28. Рогов В. Г. Оцінка ефективності державної підтримки підприємств агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів і компенсації лізингових платежів. *Вісник НУК імені адмірала Макарова*. 2018. С. 193–196.
29. Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств : навч. посіб. Вид. 3-тє, переробл. і допов. Київ, 2002. 378 с.
30. Isaeva O.V., Udalov A. A. Bulletin of the Don State Agrarian University. 2019. № 1-2. P. 75.
31. T.G. Kardailskaya, Business. Education. Right. Bulletin of the Volgograd Institute of Business. 2012. № 2, P. 197.
32. Ісаян А.М. Банківське кредитування підприємств АПК в умовах невизначеності: монографія. Київ, 2016. 228 с.
33. Швайка Л. А. Державне регулювання економіки : навч. посіб. Київ : Знання, 2006. 435 с.
34. Основи економічної теорії: підручник / А. А. Чухно, П. С. Єщенко, Г. Н. Климко та ін. ; за ред. А. А. Чухна. Київ, 2001. 606 с.
35. Дадашев Б. А. Кредитування агроформувань: проблеми та напрями стабілізації. *Вісник Полтавської державної аграрної академії*. 2012. № 2. С. 142–149.

36. Кириченко О.А. Кредитування аграрного сектору економіки в умовах глобальної фінансової кризи. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 5. С. 207-222.
37. Колотуха С. М. Удосконалити систему кредитування сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*. 2018. № 6. С. 64-69.
38. Артем'єва О. О. Банківське кредитування АПК: сучасний стан та перспективи розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 21. С. 13-18.
39. Вдовенко Л. О. Механізми банківського кредитування в аграрній сфері : монографія. Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю, 2013. 378 с.
40. Гуцал І. С. Банківське кредитування суб'єктів ринку в трансформаційній економіці України (питання теорії, методики, практики). Львів. 2014. 244 с.
41. Халатур С. М., Гармаш М. Є. Фінансово-кредитне забезпечення сільськогосподарської галузі на основі оптимізації банківських активів. *Економіка та держава*. 2017. №9. С.78–81.
42. Синяєва Л. В., Радченко Н.В. Механізм кредитування суб'єктів господарювання аграрного сектору в Україні : монографія. Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2018. 220 с.
43. Гудзь О.Є. Удосконалення механізму кредитних субсидій підприємств АПК. *Економіка АПК*. 2019. № 9. С. 59–61.
44. Халатур С. М., Гармаш М. Є. Фінансово-кредитне забезпечення сільськогосподарської галузі на основі оптимізації банківських активів. *Економіка та держава*. 2017. №9. С.78–81.
45. Фурман І. В., Максименко Н. В., Гмиря В. П. Фінансово-кредитне забезпечення та податкова політика. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. №7. С. 88–99.
46. Рекова Н.; Дятлова Ю. Розвиток кредитування реального сектору економіки: фокус на АПК як пріоритетну галузь. *Фінансовий простір*. 2019. №1 (33). С. 8–17.

47. Загородній А. Г. Фінансовий словник. Вид. 3-тє, переробл. і допов. Київ : Знання, 2000. 587 с.
48. Андрос В. В. Фінансово-кредитне забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств. *Університетські наукові записки*. 2018. №304. С. 346-356.
49. Стецюк П.А. Фінансові проблеми розвитку аграрного виробництва. *Журнал Економіка АПК*. 2012. № 4. С. 73-78.
50. Національний банк України URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення 09.11.2022).
51. Мінфін URL: <https://index.minfin.com.ua/economy/gdp/> (дата звернення 09.11.2022).
52. Міністерство аграрної політики та продовольства України URL: <https://minagro.gov.ua/> (дата звернення 10.11.2022).
53. Вовчак О.Д. Стан і проблеми розвитку банківського кредитування сільськогосподарських підприємств України. *Фінансово кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2018. Вип. 3 (26). С. 30—37.
54. Програма «Доступні кредити 5-7-9%» URL: <https://5-7-9.gov.ua/> (дата звернення 11.11.2022).
55. Міністерство економіки України URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA> (дата звернення 07.11.2022).
56. Урядовий портал URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/na-realizaciyu-pilgovogo-kredituvannya-silskogo-gospodarstva-uryad-spryamuvav-bilshe-23-mlrd-grn> (дата звернення 08.11.2022).
57. Кредитування аграрного сектору під час війни URL: <https://uafata.org.ua/kredituvannya-agrarnogo-sektoru-pid-chas-vijni/> (дата звернення 08.11.2022).
58. Фонд розвитку підприємництва URL: <https://bdf.gov.ua/uk/informaciya-pro-rezultati-derzhavnoji-programi-dostupni-kreditu-5-7-9> (дата звернення 16.11.2022).

59. ЛІГА:ЗАКОН URL: https://biz.ligazakon.net/news/213386_kabmn-prodovzhiv-plgove-kredituvannya-dlya-agrarv-na-pv-roku (дата звернення 09.11.2022).
60. Міністерство фінансів України URL: <https://mof.gov.ua/uk/privatbank> (дата звернення 11.11.2022).
61. Положення про кредитну політику АТ КБ «ПриватБанк» URL: https://static.privatbank.ua/files/credit-politic-new_14052019.pdf (дата звернення 15.11.2022).
62. АТ КБ «ПриватБанк» URL: <https://privatbank.ua/> (дата звернення 11.11.2022).
63. Agribusiness in Ukraine: financing options URL: <https://dlf.ua/en/agribusiness-in-ukraine-financing-options/> (дата звернення 20.11.2022).
64. Rudych O. O., Zubchenko V. V. Foreign experience of financing and crediting of agriculture. *Sustainable development of economy*. 2016. № 4(33), P. 183–188.
65. Judin, A. Government regulation and lending to agriculture in the UK and the USA. *Mezhdunarodnyj sel'skhozjajstvennyj zhurnal. International Agricultural Journal*. 2012. № 5. P. 23-29.
66. Амбросов В. Трансформаційні процеси в аграрній сфері регіону. *Економіка України*. 2013. № 8. С. 3.
67. Сомик А.В. Особливості розвитку системи сільськогосподарського кредитування в зарубіжних країнах. *Економіка АПК*. 2012. № 8. С. 86–90.
68. Vantukh, V.P. Formation of a system of state support for farming in foreign countries. *Економіка АПК. Economics of AIC*. 2015. № 12. P. 123–128.
69. Мінченко І. В. Вітчизняний та зарубіжний досвід кредитування підприємств АПК. *Агросвіт*. 2012. № 18. С. 31–34.
70. Бондарук Т. Г., Лукашук М. В. Особливості та перспективи банківського кредитування сільського господарства на сучасному етапі розвитку

економіки України. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2020. № 3. С. 84–92.

71. Офіційна веб-сторінка АТ «Креді Агріколь Банк». URL: <https://credit-agricole.ua> (дата звернення 20.11.2022).

72. Поліщук Н. В. Закордонний досвід іпотечного кредитування сільського господарства у забезпеченні його сталого розвитку. *Приазовський економічний вісник*. 2017. № 3(03). С. 74–76.

73. Рудич О. О., Зубченко В. В. Зарубіжний досвід фінансування та кредитування сільського господарства. *Сталий розвиток економіки*. 2016. № 4(33). С. 183–188.

74. Непочатенко О. А. Кредитне забезпечення сільського господарства в розвинених країнах Європи : веб – сайт. URL: <http://intkonf.org/nepochatenko-oa-kreditne-zabezpechennya-silskogo-gospodarstva-vrozvinenih-krayinah-evropi> (дата звернення 22.11.2022).

75. An official EU : website URL: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/financing-cap/cap-funds_en (дата звернення 22.11.2022).

76. Реалізація національних інвестиційних проєктів – наш реальний шлях у Європу. *Урядовий кур'єр*. 2012. № 134. С. 2.

77. Грабовецький Б.Є. Фінансовий аналіз та звітність: навч. посіб. Вінниця: ВНТУ, 2011. 281 с.

78. Дем'яненко М. Я. Методичні рекомендації з кредитного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників. *Облік і фінанси АПК*. 2016. №12. С. 4–29.

ДОДАТОК А

Таблиця Звіт про фінансовий стан АТ КБ «ПриватБанк»

	Прим.	2019	2020	2021
Активи				
Грошові кошти та їх еквіваленти та обов'язкові резерви	6	45 894	49 911	52 835
Заборгованість банків	7	27 118	25 059	26 243
Кредити та аванси клієнтам	8	59 544	55 021	68 218
Інвестиційні цінні папери:		152 157	221 711	222 277
за справедливою вартістю через прибуток чи збиток	9	84 680	100 750	93 096
за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	9	66 602	119 196	129 074
за амортизованою собівартістю	9	875	1 715	107
Поточні податкові активи	21	2 257	6 660	9 978
Інвестиційна нерухомість		3 379	2 933	1 989
Нематеріальні активи за винятком гудвілу	10	651	958	1 291
Основні засоби	10	5 902	6 762	6 159
Інші фінансові активи	11	2 228	3 467	2 673
Інші активи	12	10 529	10 129	9 715
Активи, утримувані для продажу		-	32	7
Всього активів		309 659	382 643	401 385
Зобов'язання				
Інші залучені кошти		7 721	-	-
Кошти банків		201	19	3
Кошти клієнтів	13	240 457	312 568	325 019
Поточні податкові зобов'язання	21	9	9	12
Відстрочені податкові зобов'язання	21	122	147	158
Інші фінансові зобов'язання	14	2 626	4 053	3 824
Забезпечення	15	2 363	10 687	3 651
Інші нефінансові зобов'язання	15	1 534	2 103	1 803
Всього зобов'язання		255 033	329 586	334 470
Капітал				
Статутний капітал	16	206 060	206 060	206 060
Емісійний дохід	16	23	23	23
Результат від операцій з акціонером		12 174	12 174	12 174
Інші резерви	9, 10	-633	-2 221	-4 064
Резервні та інші фонди банку	16	6 850	8 481	9 696
Накопичений дефіцит		-169 849	-171 461	-156 976
Всього капіталу		54 626	53 057	66 915
Всього зобов'язань та капіталу		309 659	382 643	401 385

ДОДАТОК Б

Звіт про прибутки або збитки АТ КБ «ПриватБанк» за рік

	Прим.	2019	2020	2021
Процентні доходи в т.ч.:		33 841	33 563	35 857
Процентні витрати	17	14 174	11 961	6 537
Чистий процентний дохід		19 667	21 602	29 317
Чисті процентні доходи після вирахування резерву на зменшення корисності		19 663	19 831	28 461
Комісійні доходи	19	24 575	27 649	35 057
Комісійні витрати	19	-6 383	-8 888	-11 840
Чистий прибуток (збиток) від операцій з іноземною валютою		2 589	3 103	3 226
Чистий прибуток (збиток) від переоцінки іноземної валюти		6 510	-7 460	1 017
Чистий прибуток (збиток) від операцій з борговими фінансовими інструментами	9	8	8	32
Чистий прибуток (збиток) від операцій з фінансовими інструментами за справедливою вартістю	9	-1 526	16 045	-7 666
Чистий прибуток (збиток) від переоцінки об'єктів інвестиційної нерухомості		4	-256	-873
Витрати на виплати працівникам		7 954	8 192	8 904
Інші адміністративні та операційні витрати		14 428	18 006	2 348
Інші доходи		2 113	1 200	1 286
Прибуток до оподаткування	21	32 609	24 296	35 067
Прибуток за рік		32 609	24 302	35 050

**Декларація академічної доброчесності
здобувача вищої освіти ЗНУ**

Я, Непомняща Владислава Ігорівна, студентка 2 курсу, денної форми навчання, економічного факультету, спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», освітньої програми «Фінанси і кредит», адреса електронної пошти: vlada.nepom@gmail.com

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Стратегія кредитної діяльності банківського сектору економіки в сфері АПК на прикладі АТ КБ «ПРИВАТБАНК» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згоден(згодна) на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____

Підпис _____

Непомняща В.І.

ПШБ (студента)

Дата _____

Підпис _____

Череп А.В.

ПШБ (наукового керівника)